

- [a1r] Hier beghint een seer schoen boecxken, gheuoemt Van den vijffthien vreeselijke bitter tekenen, die voerghaen sullen dat stranghe, ghemeene, rechtvaerdighe oordeel ons heren Jhesu Chrysti. Daer wy ons allen vertoonen moeten, die redelijcheyt ende leven noyt ontfaen hebben. Ende hoe dat ons Here sal rekenninge eysschen van ghepeysen, van woerden, ende van wercken.
- 5 Ende hoe Jhesus toonen sal xv teken van sijnder passien den kativighen menschen die in dootsonden gestorven sijn.
- [hsn]
[a1v] O creaturen redelijc, vreedelic neemt mijn vermaen,
't Si man oft vrouwe, met rouwe comt die doot saen.
- 10 In dit boeck studiert, fantasiert daer inne,
Ledicheyte scuwet, want si bluwet Gods minne.
Ledicheyte vermeert sonden, die lieden bedriecht si,
Metten ledighen in't nest der armoeden vlijcht si.
Die rijke bi ledicheyt quaden moet verkiest
- 15 Der scientien vloot bi haer die clerck verliest.
Sy brent oock crancke aventuer¹ by
Met mistroost, desperacie becuert sy
Dat herte des menschen² daer met beswaeren.
Nu hebt conscientie, aenvert diligencie, laet ledicheyt varen.
- 20 [hsn]
[a2r] IN't beghin des teghenwoerdigen boecs sal ic beschrijven die xv vreeselijke teeken die gheschien sullen voer dat generael oordeel ons heren Jhesus Chrysti, daer wy alle verthoonen moten.
- 25 Ende ten iersten, so vind ic datter iiij tekenen geschien sullen voer dese, na uutwijzen der doctoren. Want onse Here is alsoe ontfermhertich, dat hy niet puniren en wilt, hy en wilt laten gheschien eenige voerteeken om ons te verwecken tot berouwe ende penitencie. Ende na desen verseiden iiij teken, sullen dan noch die xv ander teeken gheschien, welcke Hyeronimus vonden had in de rincskens der Croniken der Joden. Van welcke xv voerscreven teken men hyernaer
- 30 verclaren sal bi ordinancie.
- Het yerste teken van den iiij voerseiden tekenen sal sijn dat die macht van Sathan, die doer die passie ons Heren ghemindert was ende ghebonden, sal gelost ende ontbonden worden. Al ist dat sy bi der cracht der heren³ passien ghebonden was, als dat den mensche niet soe veel hinderen en mochte ghelijc si plach te hinderen. Want die duvel is ghebonden tot sekeren tijden
- 35 dat hy ontbonden sal⁴ worden, omdat hi dan temeer den mensche soude hinderen scadeghen met temptacien ende tribulacien, om meer te proeven die uutvercoren. Want int leste der werelt sullen die goede volcomende goet sijn, ende die quade volcomelic quaet, naer uutwijs der Scrijfturen int leste cappittel Apocalipsis. Tempus prope est qui nocet noceat ad huc [a2v] et qui in sordibus est sordescat ad huc et iustus iustificetur ad huc et qui sanctus est sanctificetur ad huc.⁵
- 40 Dat tweeste teken van den vieren sal sijn als minne ende liefde vercout sal sijn. Ghelijkerwijs als in den mensche, wanneer hi ontwerdt die natuerlike hette in hem vercout, welcke die Philosoph noemt die clyn werelt. Desgelijcs est van der groter werelt. Want hoe si meer ten eynde naect, hoe minne meer vercout in haer. Want die hette is geestelijc van den leven

¹ Druk: aventner

² Druk: meschen

³ Druk: veren

⁴ Druk: al

⁵ Openbaring 22:11 Qui nocet, noceat adhuc: et qui in sordibus est, sordescat adhuc: et qui iustus est, iustificetur adhuc: et sanctus, sanctificetur adhuc.

45 der groter werelt, ende sal al geheel falgeren, omdat die werelt seer naect ten eynde. Ende in
 haren eynde sal si cout sijn bi gebrect der broederlijker minnen ende caritaten. Ende sal
 verdrogen bi gebrec van devocien, welcke twee dat gheestelic leven der werelt onderhouden.
 Gelijk wy nu sien die viericheyt der caritaten bijna vercout ende utgedaen, ende 't licht der
 devocyen ende bedingen bi na heel verdroecht. Wat mogen wi hier anders aen mercken dan dat
 die werelt seer naect den eynde? Als apostolus ad Hebreos: Qui antiquatur et senescit prope
 50 interitum est.⁶ Ende naer dat men nu mach mercken hoe dat God nu ghedient wort, sonder
 devocie ende eere. Hoe dat hi gheblasfemeert ende onteert wort, so mach men wel seggen dat
 devocien niet alleen vercout is, mair algeheel utgedaen. Als men oec wel besiet die minne tot
 sijnen evenkersten, so mach men wel mercken dat si bi naest verdroecht ende te niente is. Want
 die sommige sijn naect ende bidden, maer en vinden geen hulpe. Die hongerige sterven van
 55 honger ende sy en crigen gheen laefsel oft secours. Die poorte des melijdens es ghesloten. Die
 fonteyne der compassien heeft ghesloten haer conduten. Openbaer roof, dieverie barren op dye
 onnoselen, die welcke gheenen troost en hebben. Trouwe es ghefalgiert onder sommige vrienden
 ende magen. Ende si en sal niet vonden worden voor⁷ dat God oordeelt diegheene die caritate
 ende ontfer [a3r] menisse veriaecht hebben uut der werelt.

60 Dat derde teken van den vieren sal sijn als alderhande manieren quaetheyt ende sonden
 sullen sijn in der werelt. Die vreesse Gods achter ghestelt ende niet gheacht en wort. Ende als in
 der werelt waerheyt, medelijden, noch ontfermennisse sijn en sal, maer alderhande tromperie
 ende bedroch onderhouden wort. Ende als die menschen malcanderen⁸ sullen minnen met een
 verborghe minne, ende niewers na vraghen dan na hair eyghen profijt, noch naer caritate, noch
 65 alle die voerghenoemde duechden. Want die menschen sullen sijn voer't ende der werelt
 hovaerdich, ende hen selven verheffende, ende blasphemierders van den naem Gods. Ende
 sullen niet onderdanich sijn haren ouders, noch oversten, noch gheestelijc, noch lichamelick. Si
 sullen sijn ondancbaer, verraders ende wederspennich, sonder pays oft vrede. Dan sullen si
 beminnen haerder vleeschelijke begheerten meer dan God. Ende sullen overvloeyen van alder
 70 quaetheyt, als van hovaerdien, van verraetscap, nijt, dootslach, ende van valschen ende contrarien
 vonden sijn si practisijns. Als die apostel in die ij^e epistel ad Thymoteum. Laet ons nu selven
 overpeysen in gherechtiger waerheyt wat volck in dese werelt nu ter tijt is. Ende hesiet wel oft
 dese voerghenoemde dingen niet byna toecomen sijn ende ghewaericht certeyn. Als ic mi selve
 wel bepeyse, so heb ic grote sorge. Want die sonden sijn so groot nu ter tijt, dattet gheenen
 75 mensche moghelijc ware om scriven. God wil doch sijn volck bekeeren ende gheordineeren tot
 ghewarigher penitencien.

Dat vierde teken dat gheschyen sal voer dat eynde der werelt, ende voer die xv ander
 teken, ende voir dat groot oordeel, sal sijn wanneer daer groote beruerten ende [a3v] orloghen
 ende strijden sullen sijn in veel verscheiden plaetsen der werelt. Ende dat onder alle creaturen in
 80 der werelt levende. Want als Matheus seyt in xiiij capittel: Strijen ende orloghen sullen sijn onder
 die menschen ende vianden d'een den anderen contrarie in alder werelt. D'een volc sal opstaen
 teghen d'ander, ende d'een conincrijc teghen d'ander. Bedroch ende verraetscap sullen bedrijven
 die steden tegen haer ingesetten. Pays sal uten lande sijn. Die grootste sullen hen opheffen tegen
 die minste ende teghen hen selven, die cleynste teghen die grootste ende teghen hen selven.
 85 D'een stadt sal beruerte maken tegen d'ander. Ende een yegelijc huysgesin sal hem scheyden.
 D'een mensche sal hem wapenen tegen den anderen, dat kint tegen den ouden man, die
 machtighe teghen die eelen. Die prince teghen sijn ondersaten, ende die ondersaten tegen haren
 here ende prince. Daer en sal cloester noch vergaderinge sijn, 't en sal vol twiste ende beruerten
 sijn. Ende dan sal vervult sijn dat Jheremias scrijft in sijn ix capittel: Unusquisque se a suo primo

⁶ Hebréeën 8:13 Dicendo autem novum: veteravit prius. Quod autem antiquatur, et senescit, prope interitum est.

⁷ Druk: woor

⁸ Druk: malcankanderen

90 custodiat.⁹ Dat is: een yeghelijc wachte hem van sijnen naesten ende betrouwe nyet sijnen
broeder. Want een yeghelijc sal hem ghelaten als vrient, maer vol bedroechs. Ende d'een broeder
sal den anderen bespotten, ende hi sal vreedelic spreken, onder bedectbeyt van payse. Maer hi sal
secretelijc legghen stricken oft laghen. Dan sal vervult sijn dat woert des propheten Messias, die
95 seyt: Wacht u van uwen wijve die slaept in uwen armen, want si sal haren man bedrieghen. Dat
kint sal den vader onrecht doen, ende die dochter haerder moeder. Dat eygen huysgesin sal
opstaen teghen den mester des huys ende vianden worden. D'een broeder sal den anderen ter
doot leveren, die vader den soen, ende die kinder den vader. Ende als dese dinghen ende
beruerten sullen sijn [a4r] openbaerlic alder werelt, dat sal sijn een bewijs ende een teeken van
den laetste termijn der werelt.

100 Ander beruerten sullen sijn in die eelementen, want voer dat inde der werelt salt ghemeyne
duertijt sijn. Niet alleen in een provincie oft conincrijk, maer ghemeynlic over alle die werelt.
Want het sal sijn dat die aerde geenrehande vruuchten oft nootdroofte, om 't leven
d'onderhouden, draghen en sal. Ende so grooten aertbevinghe sal't sijn teghen den loep der
105 natueren, als datter castelen, huysen afghesmeten en verdorven sullen sijn. In der zee ende
rivieren sullen meer beruerten sijn dan 't pleghen. Die lucht sal vervult worden met menigherley
infectien, daeraf sullen commen pestilencien, sterfsten, ende ander corrupcien, sowel in den
beesten als in den menschen. Donderen, blixemen, tempeesten, ende winden sullen vreeslijker
sijn dan si noyt waren, also dat die mensche sullen seer beanxt ende met grooter sorghen sijn.
Ende omdat sint Hyeronimus bevonden heeft xv principael teken die gheschyen sullen voer dat
110 generael ordeel ons Heere Jhesu Chrysti.

Maer wy en weeten niet oft dese vijftien teeken sullen gheschyen vervolghende, oft datter
eeneghe ander teken tusschenbeyde gheschyeden sullen. Want sinte Hyeronimus en seyt daer
gheen sekerheit af, noch ander doctoren. Maer si setten in den wille Gods almachtich.

115 Hiernaer volghen die Xv principael teken, die voerghaen sullen den grooten oordel ons Heren
Jhesu

Van dat yerste teken.

[a4v] [hsn] [D]at yerste teken dat voerghaen sal den ghemeynen oordel sal sijn dat die zee haer
120 opheffen sal xl cubitus boven allen berghen der werelt. Ende si sal blijven opgeheven in haer
plaetse in een teeken van eenen mirakel, sonder overvloeyen oft nederdalen in d'een plaetse meer
dan in d'ander, maer stille staende in haer eygen stede. Omdat die woerden van Psalmista
warachtich soudent sijn daer hi seit: Mirabiles elationes maris.¹⁰ Wonderlijc is de verheffenis der
zee.

125 Dit sal God gehenghen om te puneeren ende mestroesten den hovaerdigen, ghelijc die wijse man
in sijn Proverbijs xij capittel: Cor superbi quasi mare fervens quod quiescit.¹¹ 't Harte van den
hovaerdigen is gelijc der bernerder zee die gheen ruste en heeft, ende nyet en begheert dan twist
ende strijt. D'welc ghesproten [a5r]¹² is van der hovardien. Gelijc Salomon Proverbijs: Inter
superbos semper iurgia sunt.¹³ Twist ende tweedracht sijn altoos onder die hovaerdigen, want die
130 hovaerdige wilt altoos sijn in den hoochsten staet. Ende van eenen cleynen dinghe dat hi ghedaen
heeft, wilt hi seer geloeft ende gheert sijn. Ende altoos begheert hi de meeste te sijn, ende
nemmermeer en werdt hi versaedt van eeren.

⁹ Jeremia 9:4 unusquisque se a proximo suo custodiat et in omni fratre suo non habeat fiduciam quia omnis frater subplantans subplantabit et omnis amicus fraudulenter incedet

¹⁰ Psalmen 92:4 a vocibus aquarum multarum mirabiles elationes maris mirabilis in altis Dominus

¹¹ Jesaja 57:20 impij autem quasi mare fervens quod quiescere non potest et redundant fluctus eius in conculcationem et lutum

¹² Druk: [a4v] D'welc ghesproten [a5r] Dwelc ghesproken

¹³ Spreuken 13:10 Inter superbos semper iurgia sunt qui autem agunt cuncta consilio reguntur sapientia

Ende gewaerichlick sal dit God laten geschien om te punieren die hovaerdige soe hoge
 135 verheven, ende om haer landt doen dalen ende verneerderen. Ende¹⁴ omdat si soudē bekennen
 haer sonden ende tot penitencie keren. Want God is so vol ontfermherticheden ende liefden dat
 hy eenighe siele niet en soude laten verdoommen, maer vermaent altoos met teeken als
 teghenspoet, tribulacien om hen lieden te keeren tot hem ende doen penitencie. Want als die
 apostel seyt: Non dimittur peccatum nisi restituatur ablatum.¹⁵ Dat is: die sonde en wert niet
 vergheven voer datter genoegh voer ghedaen is.

140 Van tweeste teeken. [hsn] [a5v]
 [D]At ij^e teken dat voergaen sal den gemeynen oordel sal sijn dat die zee nederdalen sal in een
 diepte der aerden so diep, dat men se nauwelijc sien en sal. Als die prophetam Naum seyt in sijn
 145 yerste capittel: Increpans mare et exsiccans illud.¹⁶ Dat's dat de Scepper der werelt sal die zee
 doen sincken in die diepte der aerden, gelijc oft si uutgedroecht ware, in een teken der
 vervaerlijcheyt ende onmenschelijcheyt. Betekende dat die hoverdige ende oncuytsche menschen
 vol vleescelijker begheerten hen hebben verheven in deser werelt bi groter verwaentheyte. Ende
 hebben liever gearbeyt ende pijnē te lijden om te vercrigen eere, macht, ende werlijke costelijke
 150 huyzen ende timmerasie. Ende en hebben niet willen timmeren in den hemel by onsen here
 Christo, oft gheestelijke timmeringhe voer haer sielen. Ende gelikerwijs als si versteken hebben
 die arme ootmoedighe ende ghebreclijke van goede van deser werelt. Maer in dien dach, als haer
 die zee so neder bergen sal, sal dit voerseiden teken sijn voer sulcke lieden een maniere van
 ontsien. Die welcke voerghenoemde sonden sullen verootmoedicht ende versteken in groter
 bescaemten worden, ende in verdommenisse haerder sonden. Na uutwijs des worts van sinte
 155 Lucas in't xiiij^e capittel: *Oui se exaltat humiliabitur*. Ende in proverbiis xxix^e: *Superbum sequitur
 humilitas*.¹⁷

Van den derden teken.

[D]At iij teken sal sijn dat alle beesten, visschen, monsteren in der zee sijnde, sullen vergaderen
 160 ende doen grote clachten, ende roepen seer vreeselijc. D'welc men in den hemel horen sal, ende
 God sal't alleen verstaen. Waeraf seyt Job in xij capittel: *Loquore terre et annuntiabit tibi et
 enarrabunt pisces maris*.¹⁸ Dat's: spreect der aerden ende sy sal u segghen die quaetheyt der
 menschen, ende die visschen der zee sul [a6r] len't u vertellen. [hsn]
 Dat sal God laten geschyen tot een teken der menschen die gheleeft hebben in dat water der
 165 genochten, ende in begherten haers vleesch. Ende die hen verblijt hebben meer in danssen, in
 pijpen, ende in singhen, dan in die gheboden ons Here, Jhesum Christi. Want haer genuecte
 ende begheerte sal verkeert woerden in tranen ende in weenen. Als Lucas in't vi^e capitel: *Ve vobis
 qui nunc ridetis quia lugetis*.¹⁹ Dat is: wee u die in deser werelt lacht, want ghy sult schryen in
 bitteren tranen in den dach des oordeels.
 170 Ende die in deser werelt penitencie ghedaen hebben, moghen hen wel verblijen. Als ons Here
 seyt: *Beati qui nunc fletis quia ridebitis*.²⁰ Dat is: ghebenedijt sidi die nu weent ende verdraghet die
 wederspoet der werelt. Want ghi sult verblijen in mijn glorie ende eewigher salicheyt. Ende die
 visschen ende beesten der zee, in een maniere van spreken, sullen hen beclaghē ende roepen
 wrake over den mensche van den sonden. Voer welcke sonden sy so grote pijnē lijden in der zee.

¹⁴ Druk: Ennde

¹⁵ Bonifacius, Liber sextus, De regulis iuris, 4 (1298): Peccatum non dimittitur, nisi restituatur

¹⁶ Nahum 1:4 increpans mare et exsiccans illud et omnia flumina ad desertum deducens infirmatus est Basan et Carmelus et flos Libani elanguit

¹⁷ Lucas 14:11 quia omnis qui se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exaltabitur; Spreuken 29: 23 superbum sequitur humilitas et humilem spiritu suscipiet gloria

¹⁸ Job 12:8 loquere terrae et respondebit tibi et narrabunt pisces maris

¹⁹ Lucas 6:25 vae vobis qui saturati estis quia esurietis vae vobis qui ridetis nunc quia lugebitis et flebitis

²⁰ Lucas 6:21 beati qui nunc esuritis quia saturabimini beati qui nunc fletis quia ridebitis

175

C Van den vierden teken. [a6v][hsn]

[D]At iiiij^e teken. Dat die zee ende alle ander wateren ende rivieren sullen berren van den viere comende uut den hemel, in een pine der oncuyschen. Die welc gheleeft hebben in deser werelt na den wylle haers vlesch, ende der oncuysheyt tegen gebot Gods. Want sulc volc sal barren in vier
180 ende solphur. Als in Appocalipsi in't xxi ca. ghescreven is: Erit pars eorum in igne et sulphure.²¹ Want na der ghenoechten die si gehadt hebben in haerder oncuysheit, sullen si hebben also menige bisondere pijn in dat ewighe vyer, als in Appocalipsi xvij capittel: Quantum in delicijs fuit, tantum date tormentum et luctum.²² Gheeft den oncuyscen ende [hsn] overspeelders pijn nadat sy ghesondicht hebben in haren vlesscelijken wille. Dese punicie sal woerden betekent als
185 die zee ende alle ander wateren sullen bernnen. [b1r]

C Van dat vijfste teken.

[D]At vijfde teken sal sijn dat alle cruden, boomen, boschagien sullen sweeten droepelen ghelijck bloet, als Sibilla voerseit heeft. Ende Johel in tweeste capittel sprekende in den persoen van God:
190 In diebus illis dabo prodigia in celo et in terra sanguinem et vaporem fumi.²³ Dat is: In dien daghe sal ic gheven tekenen in den hemel, ende in der aerden wasem van rooke. In dien selven daghe sullen vergaderen alle voghelen, die roepen sullen ende weenen, ende sullen niet willen eten noch drincken in gheenderhande maniere. Den voerseiden rooc ende bloet dat die bomen ende cruyt sweeten sullen, dat sal God laten gheschien in een pijn ende verwaertheit der
195 dootslaghers, die haren even kerstenmenschē hebben verslagen in wraecke. Ende principalic die verslaghen hebben die onnoselen die noyt en misdeden. Want het is van den vier sonden die wraecke roepen. Ende die onmenschelicheyt roept ende climt in den hemel, als in Genesi, capitteli iiiij^e, sprekende in den persoen van God tot Caym: dat bloet dijns broeders Abel roept tot mi van der aerden.
200 Ende dat weenen ende ghecrijts der voghelen die en sullen willen eten noch drincken, sal ghesonden worden in een pijn ende teeken der gulsigher dronckaers die altoos in deser werelt in gulsicheit ende dronckenscapen waren. Want sulcke lieden sullen gepijnicht sijn in der hellen van den hongher der doot, als Salustius sey: Mors depasset eos.²⁴ Ende soe sullen si met diversen pijnen ende tormenten ghepijnicht worden.

205

Van den vi sten teeken.²⁵

[D]At vi ste teken sal sijn dat alle steden, borghen, castelen, tornen, huysen, ende ander timmerasien sullen vallen, als sint Lucas ende Matheus in't xxiiiij^e capitel: Non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat.²⁶ Dat is: daer en sal geenē steen op den anderen bliven, hi sal
210 gedestruweert worden. [b1v] [hsn] Ende dat sal God laten geschien om in verwaertheit te brengen die hier ghearbeyt hebben om groote castelen ende schoone husen te maken. Ende meer begeeren hebben toe ghehad, dan te funderen ende repareren die huysen die ter eeren Gods ghemaect worden om in den hemel een huys te vinden, als sint Jan in't xxiiiij capitel: In domo patris mei mansiones multe sunt.²⁷ Dat seyts ons Ghesontmaker: In mijns vaders huys sijn

²¹ Openbaring 21:8 timidis autem et incredulis et execratis et homicidis et fornicatoribus et veneficis et idolatris et omnibus mendacibus pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure quod est mors secunda

²² Openbaring 18:7 quantum glorificavit se et in delicijs fuit tantum date illi tormentum et luctum quia in corde suo dicit sedeo regina et vidua non sum et luctum non videbo

²³ Joël: 2:30 et dabo prodigia in caelo et in terra sanguinem et ignem et vaporem fumi

²⁴ Psalmen 48:15 Sicut oves in inferno positi sunt: mors depascet eos.

²⁵ Druk: teeken

²⁶ Lucas 21:6 haec quae videtis venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat ; Mattheüs 24:2 ipse autem respondens dixit eis videtis haec omnia amen dico vobis non relinquetur hic lapis super lapidem qui non destruat

²⁷ Johannes 14:2 in domo Patris mei mansiones multae sunt si quo minus dixissem vobis quia vado parare vobis locum

215 veel wonningen, want die sielen selen verscheyden loen hebben, nadat si verdient hebben, d'een min, d'ander meer. Daerbi verstaen wi veel wonninghen.

Ay lazen, men begheert meer te timmeren costelike schoon huysen om 't lichaem, dan om die siele een huysken te maken, daer God bi der graciën in soude mogen wonnen. Daerom Ysayas: Ve qui coniungitis domum ad domum et agrum agro copulatis.²⁸ We u ghi rijcken, die maect
220 huysen bi huysen met bedroch, ende vermeerdert u landen ende velden, den acker bi den acker, die ghi openbaerlijc den armen met ghewelt afneemt, ende die teghen u gheen macht en hebben. O rijcke vrecke, wilt op u werlijke huysen sien, die ghi met groter nernsticheyt gefondiërt hebt. Ende wilt eens in u selven seggen: Ay lazen, had ic doch een huys ghe- [b2r] [hsn] sticht mijnder sielen in den hemel, so nernstich als ick op aerden gedaen heb. Och wat hadd'ic mi ende mijnder
225 sielen vreetts bereit, ende hoe wijslijc hadd'ic ghedaen.

[D]At vij ste teken sal sijn. Van den vij den teken.

230 Dat die steenen tegen malcanderen sullen smiten ende vechten, ende sullen in stucken vaneen scuren. Ende alsoe vechtende, sullen si een groot gheluyt ende ghecrijs geven, dat niemant dan God alleen verstaen sal. Als't ghescheyde doen ons Here Christus Jhesus ghecruyst was, als Matheus in't xxvij capittel: Petre scisse sunt.²⁹ Dat sal gheschien om te vervaeren die harder sijn dan steenen, die nyet en worden vermoerwet om God te vreesen. Wat men hen seyt, prediket van die pijnen der hellen van den oordeel, van der passien ons heeren Jhesu.

235 Die steenen hebben medelijden ghehadt in der passien ons heeren Jhesu Chrysti in der manieren van spreken, ende sijn geschoort. Maer die sondaren sijn lazen so verhardt, dat sy haer sonden niet en willen openbaren om penitencie te doen ende berouwe daer af te crijgen. Laet ons Jhesum bidden dat hi ons behoeden wil voer soe verhardicheyt. Maer dat hi ons verleenen wil warachtich berow voir onse sonden. Amen.

240 Van den viij sten teken. [b2v]

[D]At achste teken sal sijn een ghemeen aertbevinghe ende beruerte der aerden. Ende sal gheschien over alle die werelt, soe vreeselijc, dat noch man noch wijf noch beeste sal mogen overeynde bliven staen, maer sullen al ter aerden gheworpen worden, als in Appocalipsi capitel xvi: Et factus est terremotus magnus qualis non fust ex quo homines esse ceperunt.³⁰ Dat is: Eer
245 ons Here sal comen ten oordel, sal so grooten aertbevinge sijn, dat noyt derghelijc ghesien en was van dat die werelt ghescepen was.

Ende dit sal geschien on diegheene die dan op der aerden sijn te vervaeren. Ende sal een teken sijn dat die aerde niet meer onderhouden sal de sondaers noch dragen, maer sal hem begeven. Ende God sal daer iusticie over doen, ende sal se vermaledijden ewelijc mit Lucifer in der hellen.
250 Ende die menschen ende sondaers sullen hollen ende plaetzen soeken om hen in te barghen. Ende daer sal gheopenbaert worden die onwaerdicheyt die God heeft tot den sondaers die hen niet en wilden bekeren. Wat teken dat si voertijts ghesien hebben. [b3r][hsn]

Van den neghensten teken.

255 [D]At ix ste teeken sal sijn dat die aerde sal effen sijn, sonder berch oft dal. Ende dit sal geschien als Ysayas in zijn xl capittel: Omnis vallis impebitur et omnis mens et collis humiliabitur.³¹ Dat is: Alle bergen ende hovenen sullen veroetmoedicht ende neder geleyt sijn. Ende dat sal God laten geschien om te vervaren alle princen, edelen die hen in deser werelt verheven hebben, ende ander

²⁸ Jesaja 5:8 vae qui coniungitis domum ad domum et agrum agro copulatis usque ad terminum loci numquid habitabitis soli vos in medio terrae

²⁹ Matteüs 27:51 Et ecce velum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum: et terra mota est, et petrae scissae sunt

³⁰ Openbaring 16:18 et facta sunt fulgora et voces et tonitrua et terraemotus factus est magnus qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram talis terraemotus sic magnus

³¹ Lucas 3:5 omnis vallis implebitur, et omnis mons, et collis humiliabitur: et erunt prava in directa, et aspera in vias planas:

260 menschen versteken hebben. Want alle coningen, hertogen, graven, princen ende edelen sijn al
den armen ende wercklieden gelijk, want si van eender materien zijn, ende menschen van eenen
voervader. Ende God sal sulcken coninghen, princen, ende heren loonen na haren wercken, als
Matheus in xvi capitel: Filius hominis reddet unicuique secundum opera sua.³² Sonder eenige uut
te nemen sal hi soewel oordelen den meester als den knecht, als Psalmista: Cum accepero tempus
ego iusticias iudicabo.³³ Dat is: Als ic den dach ende hure nemen sal, sal ic gemeenlijc ordelen
265 goede ende quade wercken der menschen, sonder onderscheyt van wat state oft condicie si sijn.

Van den x ste teken. [b3v][hsn]

[D]At tyende teken sal sijn dat alle mans, vrouwen, de hen in der aerden geborgen hadden, sullen
uutcomen als uutsinnige ende sotten menschen. Ende sullen soe seer verwondert ende verslagen
270 sijn van vervaertheit, dat d'een totten anderen niet sal connen gespreken. Ende dit sal geschien in
een teken dat wanneer God ordelen sal goeden ende quaden, sal hem nyemant connen
onschuldighen. D'welc oordeel hem vercondicht heeft geweest met veel tekeh, omdat si hen
bekerden soudentotter ontfermicheyt, ende doen penitencie. Ende God sal oec laten gheschien
tot eenen teken ende onderwijs der menschen die opter erden leven sullen, als dat Maria, die
275 moeder Gods, advocatersse der sondaren ende sonderssen, in die hure des ordeels niemant
verbidden en sal. Noch gheen sant van den hemel sal hem bystaen, dan haer eyghen goede
wercken.

Van den³⁴ xi sten teken.

280 [D]At xi^e ste teken sal sijn dat alle tomben ende graven sullen opengaen, als van den opganc der
sonnen, totten neder [b4r] [hsn] ganc. Ende alle die gebeenten waer af die menschen gestorven
sijn, van aenbeghin³⁵ der werelt tot dien dage toe, sullen op die tommen ende graven comen
liggen, oft si terstont soudent verrijsen, als Ezechiel in't xxxvij capittel: Ecce ego aperiam tumulos
vestros. Dit teken sal God laten geschien tot eenen teken dat alle verborgen dingen ende
285 ongebiechte sonden, ende die heimelic sonde gedaen hebben sonder biechte oft penitencie, die
sullen altemale vermaledijt ende geopenbaert worden, als Ewangelista: Nichil opertum quad non
reveletur nec absconditum quad non sciatur.³⁶ Dat is: Gheen dinc so verborgen, 't en sal voer
God geopenbaert sijn in den dach des ordeels. Ende gheen dinc so onbekent, 't en sal in dien
dage bekent worden, ende voort comen in't gemeyn.

290

Van den xij sten teken.

[D]At xij ste teken sal sijn dat die sterren sullen vallen uut den hemel. Want alle sterren ende
planeten die metten loop omgaen, ende stille staen, ende heeten in latien planete oft stelle
erraticae, sullen vallen ende uutworpen grote cometen ende sterren, gelic of 't barnende lancien
295 waren. Dat [b4v] [hsn] seer vreeslijc sijn sal om aensien. Ende die beesten sullen dan oec
vergaderen op die velden, met groten ghecrijsce, sonder eten ende drincken, als Matheus scrijft
van den sterren in't xiiij ca.: Stelle cadent de celo et virtutes celorum movenbuntur.³⁷
Hieruut mach men verstaan dat men se niet meer sien en sal, dan of si uut den hemel gevallen
waren. Als men van sinte Ambrosius, Hyeronimus, ende Beda verstaen mach, als dat die sonne,
300 mane, ende licht, ende ander clærheit des hemels sullen verdonckert sijn. Niet tot verminderinge
des lichts, maer om die presencie der clærder, wariger zonnen der iusticien, te weten ons Here
Ihesus Christus, die sal comen oordelen in der clærheit. Bi welcke clærheit sonne ende mane

³² Matteüs 16:27 Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: et tunc reddet unicuique secundum opera eius.

³³ Psalmen 74:3 cum accepero tempus ego iustitias iudicabo

³⁴ Druk: Vn den

³⁵ Druk aenbebeghin

³⁶ Lucas 12:2 Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur.

³⁷ Matteüs 24:29 statim autem post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur et luna non dabit lumen suum et stellae cadent de caelo et virtutes caelorum commovebuntur

- sullen verdonckert wesen. Daerop seyt propheta Iohel in sijn tweeste³⁸ capittel: Sol convertetur in tenebras et luna in sanguinem antequam veniat dies domini magnus et horribilis.³⁹ Dat is te seggen: Eer God sal comen ten oordeel, sal die sonne verdonckeren, ende die mane veranderen in bloet, als in Appocalipsi, in dat see: [b5r] Sol factus est niger quasi saccus cilicinus et luna facta est quasi sanguis et stelle cadent super terram.⁴⁰ Dat is: In dien daghe sal gheschien een wonderlic teken, als dat die zonne sal doncker ende swaert sijn als een sack van penitencien, besprayt met asschen. Ende die maen sal root sijn gelijc den bloede. 't Welc ons te verstaen gheeft ende betekent dat die creatueren des hemels, siende dat eynde der werelt, waerom si gescaepen waren te lichten ende claericheit te gheven, sullen haer schoonheyt ende claerheyt uitdoen, ende trecken die duysternisse aen tot een teeken van droefheyt ende lamentacyen. Als die knechten trecken swarte cleeder aen als die here doot is.
- Ende als hi seit dat die sterren uut den hemel vallen sullen, sal men niet verstaen dat de sterren ter aerden vallen sullen oft ghecorrumpert worden. Maer sullen uutgheven groote vieren ende roock in dat overste der lucht. Ende sullen lopen ende rueren in alle deelen der lucht, ende in't nederste deel der lucht, so dattet schijnen sal dat si nedervallen in der aerden.
- Ende sekerlic, als men seyt, dat die machten des hemels, te weten die ynghelen, gheesten ende die wercken des hemels, sullen berueren ende beeven in den dach des oordeels. Daerbi sal men verstaen dat si berueren ende beeven om der reverencie, ende niet om anxte oft sorghe dat si verdoomt sullen worden. Maer als si sullen⁴¹ ghevoelen die cracht ende mogentheyt des Rechters, comende ten oordeel met sijnder groot keyserliker macht, ende hem sullen sien, so vervaerlike siende tegen die verdoomde, dan sullen sy vercleynen ende verootmoedigen voer God, gelijc oft sy sorghe hadden d'ewighe pijn te lijden. Ende men mach oock verstaen bi die beruerte der voerseiden ynghelen en gheesten, dat si hen berueren om te volbrenghe den dienst des Godlijken willes. Ende dat sal God laten gheschien die vallinge der sterren, om te vervaren diegheene die ghevallen sijn van dat kersten gelove. Oft oec diegheene die den achterhouden hebben om [b5v] saken van voerspoede oft teghenspoede. [hsn]
- 330 C Van den xiiij sten teken dat den oordeel voerghaen sal.
[D]It teken sal sijn dat alle mans, vrouwen oft kinderen, die dan op der werelt noch leven, sullen sonder middel al sterven. Ende dit daer omdat si souden verrijsen ten voerseiden dage des ordels metten gheenen die gestorven sijn van beghinsel der werelt tot dien dage toe. Ende sekerlic, dit sal wel een bedruet werc sijn. Dat alle levende menschen, sittende oft staende, liggende oft gaende, etende, drinckende sullen in soe corter tijt ghesteken worden metter gelavie der doot op haer onversienste. O ghi arme ketijvighe menschen, meen'dij altijt te leven? En pens'di niet dat gi sult sterven ende weet hure noch tijt? Ende en hebt gheen achterdencken op u sonden? O ghy mans ende vrouwen, wat sult ghi doen als noch tijt, noch respijt en hebt om u sonden te beteren?
- 340 Van den xiiij sten teken.
[D]It sal sijn dat hemel ende aerde, alle elementen sullen bernen, ende bysonder alle dinghen dat op der aerden is. Als die lichaemmen van mans, van vrouwen sullen al verbrant worden ende verkeren in asschen, als in Genesi capittel. iiij: Pulvis es et in pulverem reverteris.⁴² Ende van der selver resolucien des⁴³ [b6r] [hsn] hemels ende der aerden seyt Matheus in't xiiij capitel: Celum et

³⁸ Druk: tmeeste

³⁹ Joel 2:31 Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus et horribilis.

⁴⁰ Openbaring 6:12 et vidi cum aperuisset sigillum sextum et terraemotus factus est magnus et sol factus est niger tamquam saccus cilicinus et luna tota facta est sicut sanguis 13 et stellae caeli ceciderunt super terram sicut ficus mittit grossos suos cum vento magno movetur

⁴¹ Druk: sullan

⁴² Genesis 3:19 in sudore vultus tui vesceris pane donec revertaris in terram de qua sumptus es quia pulvis es et in pulverem reverteris

⁴³ Druk [b5v] des [b6r] des

345 terra transibunt.⁴⁴ Ende van desen viere seyt Psalmista: Ignis ante ipsum precedet.⁴⁵ 't Vier sal
voergaen dat ghemeyn ordel, welc vier sal seer groot sijn bi der Godlijker macht. Niet alleen 't
vier in hem selven, maer alle vieren die in der aerden sijn ende daer boven sullen vergaderen om
die werelt te verbarnen. Ende die doctoren segghen dat dit vier drye crachten hebben sal, ende
350 dat van drie vieren. Als die cracht des aertschen viers, om te nemen ende te verbarnen alle
ghevoelike dinghen, als boomen ende cruyden, ende in't ghemeyn alle aertsche dinghen. Want dat
vier sal't al in asschen verkeren, als alle die lichamen van mans ende vrouwen. Ende het sal
hebben die cracht des viers der elementen. [b6v] Ende sal purgeren ende vernieuwen die
elementen. Ende dit vier sal om die werelt gaen, ende purgeren die elementen van alle
onreynnicheeden die si ontfangen hebben van die sonden der menschen. Want alle menschen
355 ende dieren sullen dan versaet sijn van den dienst daer afgedient pleghen te sijn.
Ende daerom moghen wy wel sekerlijc gheloven dat dit vier der purgacien der werelt sal al so
hoghe op vliegen als den roeck der offeranden der afgoden. Ende al so hoghe als die infectie oft
besmittinge des menschen ghevloghen sijn. Ende dit vier sal so hooge vlieghe om dat al te
purgeren. Ende die elementen sullen doer dit verseiden vier gepurgeert sijn van alle donckerheyt.
360 Ende die lucht sal gereynnicht sijn van alle onreynnicheyt, ende alle ander elementen. Ende
daerom als ons Here seyt dat hemel ende aerde vergaen sullen, dat sal men verstaen dat si niet
vergaen sullen na die substantie, want si sijn incorruptibel oft onverganckelic. Maer na eeniger
disposicie, die welcke verruert sullen worden van eeniger qualiteyt oft disposicie minst volmaect
in een ander.

365 Want 't voerseide vier sal xv cubitus gaen boven alle bergen, ghelijc die diluvie dede om te
purgeren dat bovenste deel der lucht van allen onreynnicheyt ende oncuysheyt, van roock ende
stanck die de sondaers ghemaect hebben midts haren sonden. Ende by desen middel sal die
hemel altemael ghepurgyert worden. Maer die hemelsche dinghen en sullen geensins bi desen
vierre vergaen, dan alleen ghepurgiert worden, als Propheta seyt: *Ipsi peribunt tu autem*
370 *permanes.*⁴⁶ Dat is te verstaen dat den hemel vergaen sal na sommige dispositien ende
veranderinghe, in welcken staet si nu sijn. Dat dan gheen behoef sal zijn, ende en sullen niet
vergaen te spreken na der corruptibiler substancien.

C Van den xv sten teeken, ende van den lesten. [c1r][hsn]

375 [D]At xv ste teken sal sijn dat hemel ende aerde sullen vernieut sijn in der manieren voerseit,
ende alle menschen sullen verrijsen om ten oordeel te comen. Als van den ersten deel der
verseiden nieuheden seyt sint Thomas, dat die elementen vernieut sullen sijn by begrippinghe van
sommige claeurheit.⁴⁷ Want die aerde sal claeur sijn in dat buytenste deel oft se gekeert wair. Ende
dat water ghelijc den cristale. Ende die lucht ghelijc den hemel. Ende dat vier ghelijc die lichte des
380 hemels. Ende aen den hemel te sien, en salder gheen nieuicheit sijn dan dat se niet rueren en
sullen, maer vaste en stille sullen si bliven staen in haer plaetzen.
Ende gewaerlijc, dit voerscreven vier sal verberren alle lichamen der menschen. 't si levende oft
dode, goede of quade. Maer daer sal onderscheyt sijn, want het sal gevoelike pijn gheven den
quaden, maer den goeden en sal't gheen pijn geven. Wanttet daer niet en vint te purgeren. Niet te
385 meer dan dat vier van den forneyse pijn dede den drie kinderen die daerin geset waren, als in
Daniele in sijn derde capitel. Maer aen den goeden daer't vint te purgeren, sal't pijn geven na
[c1v] dattet noot om ghepurgiert te sijne. Ende dit vier voerseit sal recoverieren ende intensitive
't gheen dattet verloren heeft in't gedueren. Ende dat vier en sal nyemant levende vinden, als't
bliket in die verseiden teken.

⁴⁴ Matteüs 24: 35 Caelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt.

⁴⁵ Psalmen 96:3 Ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

⁴⁶ Psalmen 101:27 ipsi peribunt tu autem permanes et omnes sicut vestimentum veterescent et sicut opertorium mutabis eos et mutabuntur

⁴⁷ Druk: Thoams

390 Ende sekerlic, dit's al niet als ic voerseyt hebben, want niemant weet dan God alleen oft dese
 teken geschien sullen d'een na den anderen, sonder eenich middel of niet, oft datter meer dan een
 geschien sal op eenen dach. Want dit's onseker ende onkenlic. Ende daerom is't mogelic dattet
 vyer der purgacien comen sal op die selve ure als die mensche verslagen sijn, ende sal se
 verberren te poijer. Ende daerom en sal men niet certeyn seggen dat dese verseiden teken sullen
 395 geschien xv dagen d'een na den anderen, als Hyeronimus bevonden⁴⁸ heeft in die hebreusche
 cronijken. Want hi en versekert⁴⁹ dat selven niet. Maer men mach wel geloven dat die verseiden
 teken, oft meeste deel, geapprobiert metter heiliger ewangelien, geschien sullen ende die werelt
 verberren sal, ende die elementen gepurgeert sullen worden. Ende oec die heilige lichamen der
 dooden verrijsen sullen. Ende dat vier sal onvangen, na dat ordel, al die onreynnicheyt. Ende sal
 400 dalen met groter hetten ter hellen, om die quade daermede pijnigen. Ende dat van subtijcheit is
 in dit vier, ende van goeden wercken, sal boven bliven in glorien. Ende daerom is't openbaer dat
 dit vier sal den ordel vergaen.

Capittel. Hoe ons here Jhesus Christus sal comen ten oordel.

405 [A]lle kersten menschen sijn schuldich, te weten bi den simboel des geloves, dat's bi den Credo
 (als die simpel menschen seggen). D'welc een yeghelic hoort te weten bi verdoemnisse sijnder
 sielen, dat ons Here ten selven daghe sal comen ordelen levende ende dooden, goeden ende
 quaden. In welcken ordel hi gheven sal een yegelic na sijn verdienst. Ende dit sal geschieden ten
 410 tijden verseit, als die Verlosser comen sal [c2r] [hsn] met groter macht in der tijt der iusticien. In
 welcker tijt gheen ontfermherticheit wesen sal, na dat visioen van sint Jan in Appocalips in x
 capittel seyt: Een ynghel daelde van den hemel ende setten den rechteren voet op der zee, ende
 sijnen slincken voet op der aerden. Ende swoer bi den levenden God in den hemel dat den tijt
 niet meer sijn en soude. Glosa. Den tijt der ontfermherticheit, maer den tijt des ordels ende der
 415 iusticien. Ende seyt datter spraken tot hem vij donderslagen. Daer men bi verstaen moet vij
 eysselicheden die in dien dach vallen sullen op die verdoemde. Ende teghen dat sullen die salyge
 sielen hebben vij sonderlinge vrucheden in den dach des oordels.

Bi den ersten donder verstaet die verrijsenis der dooder lichamen van mans ende
 vrouwen. Want na de purgacie des viers op [c2v] aerden sal die Verlosser bereyt sijn ten ordel te
 420 comen. Ende sijn yngelen sullen blazen ende gheven groot gheluyt, ende vergaderen die
 uutvercoren vrienden Gods die in der asscen verkiert sullen sijn in die vier hoecken der aerden,
 als Matheus in't xxiiiij capittel seyt: Mittet angelos suos cum tuba etceteris.⁵⁰ Dese stemme sal
 gehoert worden van goede ende van quade, die al verrijsen sullen op dien dach, als die apostel ad
 425 Corintheos: Omnes quidem resurgemus.⁵¹ Ende die trompet sal vervaerliken luyden, waerof sinte
 Hyeronimus: Sive dormio sive vogilo etceteris.⁵² Dat is: Slape ic, waeck ic, ete ic, drinck ic, oft wat
 dinck dat ik doe, altijt dunct mi dat ic't geluyt des laetsten trompetten des Godlijcs ordels hoore
 luydende in mijnen ooren, ende seggende: Staet op ghy doden ende comt ten ordeel.
 Ende als een doctor seyt op't boeck der wijsheit. Dit geluyt des trompetten sal gheven eenen
 gevoelijken clanck, ende roepende 't gebot ons heren Jhesus Christus, by weleken gebode alle die
 430 dooden verrijsen sullen, als Chrysostomus: 't Is een vervaerlijke stemme des trompettes, die doet
 onderdanich sijn die elementen. Die doet cliven ende scheiden die steenen, ende doet opgaen die
 helle, ende doorbreect die porten van Arem ende die yseren porten der hellen. Ende breect di
 banden der dooden, ende sal een yegelijc lichaem geven sijn siele, welcke dan getrocken sullen

⁴⁸ Druk: benonden

⁴⁹ Druk: versekeert

⁵⁰ Matteüs 24:31 Et mittet angelos suos cum tuba, et voce magna: et congregabunt electos ejus a quatuor ventis, a summis caelorum usque ad terminos eorum.

⁵¹ 1 Korintiërs 15:51 ecce mysterium vobis dico omnes quidem resurgemus sed non omnes inmutabimur

⁵² 1 Korintiërs 10, 31 Sive comeditis, sive bibitis, sive quid agitis, omnia in gloriam Domini facientes.

Hieronimus, *Regula Monacharum* (PL 30, 375) Igitur, sive leges, sive dormies, sive scrives, sive vigilabis, Amos tibi semper buccina in auribus sonet.

435 sijn uut der diepheyden. Want alle sielen sullen comen tot haren lichamen. Ende die stemme en sal nyet alleen gehoort sijn in der aerden, maer oec in den hemel. Ende dan ten yersten sal comen Adam, met alle sijn geslachte die in God geloeft hebben, ende hem gedanct ende gheert hebben. Abraham sal comen met allen heyligen patriarchen.⁵³ Ysayas met allen heiligen propheten. David met alle goeden coninghen. Sinte Peter met allen apostolen, ewangelisten ende discipulen. Sinte Steven ende sinte Laurens met allen denghenen die haer bloet gestort hebben voer die liefde
 440 Gods. Sinte Nicolaus ende Mar- [c3r] tinus met allen confessoren. Sinte Katherina met allen heylighen maechden. Sinte Elizabeth met allen devoten ende wijsen vrouwen, weduwen. Sinte Anna met allen gehuden die haren huweliken staet wel gehouden hebben. De Coninghinne des hemels sal comen met allen religiose personen die haer in deser tijt gediend ende geeert hebben. Ende desgelijcs sal dese stemme gehoort werden in der hellen, als Chrysosto[m]us seyt. Ende dan
 445 sullen comen Lucifer, Almodeus, Sathanas, Belsebuck, Astaroch, ende ander capiteynnen met al dat in der hellen is. Ende daer dese voerseide stemme gehoort sal worden op alle hooken der werelt. Dan sullen comen Caym, die sinen broeder versloech, met den verseiden duvels ende met allen dootslaghers. Iudas met allen verraders. Pilatus met allen onrechtvaerdigen rechters. Herodes met allen valschen coningen ende princen, die onnoselen verdreven ende verslonden hebben. Barrabas met alle den dieven. Lamech met allen overspeelders. Nemroch met al den wokennaers. Giezy met al den onrechtvaerdighen coopliden. Symon Magus met al den swarten constenaers oft toovenaers. Athalia die moordenarsse, met al den vrouwen die haer kinder verdaen hebben. Iesabel met al den lichten onsuveren vrouwen, ende so voert, als sint Jan in 't v^e capittel: *Precedent qui bona fecerunt in resurrectionem vite qui vero male egerint in resurrectionem iudicij.*⁵⁴

455 Bi den tweesten donder, waeraf die ewangelist in Appocalyps, dat al dieghene dye ghene die vergadert sullen sijn ten oordel, sullen gedeelt sijn in vieren.

Die yerste orden sal sijn van denghenen die bi den oordel sullen, gelijk bisitters metten Verlosser, als die werdighe moeder ons Heren, die apostelen, discipulen, martiren, confessoren, patriarchen, propheten.. Ende dese orden sal daer bistaen niet om die sentencie te seggen, maer om te approbeeren die sentencie ons here Jhesus Christus. Ende in deser orden sullen sijn [c3v] alle diegheene die haer goet achter ghelaten hebben in deser werelt ter eeren Gods. Die arm sijn geweest van gheesten, ende gevolcht hebben die armoede ons Heren, gelijk arme religiosen ende ander devote personen, die onderhouden hebben die geboden Gods, als
 460 Matheus in't xix capittel: *Vos qui relinquistis omnia.*⁵⁵

In die tweede orden sullen gheoordelt sijn ende behouden alle goede kersten, die nochtans in sonden gevallen somtijts hebben geweest. Maer willich penitencie ghedaen, ende volbracht die wercken der ontfermherticheit. Tot hen God sal seggen: *Esurini et dedisti mihi manducare, etcetera.*⁵⁶ Ic heb honger gehadt ende ghi hebt gespijst. Ic heb dorst gehadt. Ic ben pelgrim gheweest. Ic ben naect geweest ende ghi hebt mi in allen hulpich geweest, ende soe voerts
 470 van anderen wercken der ontfermherticheden, totten welcken ons Here segge sal: Comt mijn arfgenenamen in dat rijke mijns Vaders, d'welc u bereyt is geweest van den aenbeghin der werelt.

Die derde orden die ten ordel sal comen sal sijn van den verdoemden. Ende sullen quade kersten sijn, die de werken der ontfermherticheden niet vervult en hebben. Ende ons Here sal seggen tot hen, als Matheus in 't xxv^e capittel: *Esurini et non dedistis mihi manducare.*⁵⁷ Ic heb honger ende dorst gehadt, ende ghi hebt mi niet ghespijst oft gelaeft. Ic heb die salicheit uwer

⁵³ Druk: alen

⁵⁴ Johannes 5:29 et procedent qui bona fecerunt in resurrectionem vitae qui vero mala egerunt in resurrectionem iudicii

⁵⁵ Matteüs 19:28-29 Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit Filius hominis in sede majestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. 29 Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebit.

⁵⁶ Matteüs 25:35 esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me

⁵⁷ Matteüs 25:35 esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me

sielen begheert, ende ghi en hebb'es niet geacht. Ghi en hebt mi niet ter herberghen ontfangen, noch ghecleet, noch verlost uuter ghevanckenisse. Ende die verdoomde sullen antwoerden: Heer, wanneer hebben wy u naect gesien en wi en hebben niet gecleet. Oft si seggen wilden, wi en hebben u op aerden nyet gesien. Die Heere sal antwoerden: Quod uni ex mimis fecistis, etcetera.⁵⁸

480 Dat ghi den minsten in der werelt van den armen gegeven hebt in mijnen naem, dat heb'di mi ghegeven. Ende dat ghi hem niet ghegeven en hebt, dat heb'di mi ontseyt. Ende daerom ghaet ghi verma [c4r] ledijden in dat eewich vier der hellen.

485 Die vierde orden sullen sijn, Joden, Turcken ende Heydenen die dat gelove ons Heren niet gehouden en hebben. Ende dese orde sal den duvelen worden gegheven, sonder eenich ontfermherticheyt oft ordel daer over te doen. Want sulc volck is verordelt ende verdoomt eer si uut desen werelt schieden, als sint Jan in't derde capittel: Qui non credit inde iudicatus est.⁵⁹ Ende als Matheus seyt in't xiiij capittel: Die yngelen sullen die quade uut den goeden vergaderen ende 490 sullen se senden in't berrende forneys ende vier der hellen, daer eewelic weenen ende droefheden sullen sijn sonder ghetal.

Ende 't is wel te vermoeden dat in dien dach des oordeels ierst die quade verordelt sullen wesen, eer die goede kersten dat ontfermhertelijc oordel des rechtvaetdighen rechters Jhesu Chrysti ontfanghen sullen. Wanneer hi goedertierlic segghen sal tot hem: Comt ghi gebenedijde mijns vaders ende besit dat u bereet is van eewicheyt. Ende als die wijse man seyt, so en sullen die 495 quade menschen dese ghenuelijcheyt niet sien. Tolletur impius ne videat gloriam dei.⁶⁰ Dat is te segghen: Laat wech nemen den quaden dat hy die glorie Gods niet en sie.

500 Capittel. Hoe dat ons Verlosser vertoenen sal die gloriose teken sijnder passien den verdoomden tot groten pijnen, ende den behouden tot groter glorien.

[B]Iden derden donder, als sint Jan in sijn Appocalipsi beschrijft, sullen wi verstaen die gloriose teken der passien ons heeren Jhesu Christi, die welcke hi met hem ten oordel brenghen sal. Want hi sal die toonen den redelijken creatueren, die ghescepen sijn van 't beghinsel der werelt tot dien 505 daghe des ordels toe. [c4v] [hsn] Ende die teken sijnder passien sullen claerder sijn dan die rayen der sonnen. Ons Here sal spreken totten verdoomden menschen: Siet hier den schat mijns bloets, dien ic voer u gegheven heb. Waer is den dienst ende ghyften dye ghy my ghegeven hebt voer den schat ende costelicheyt mijns bloets? Ende dan sullen alle gheslachten ende nacen der aerden claghen ende suchten over hen selven. Ende principalic die Turcken, Heydenen ende Joden, die 510 hen selden mistroesten sullen dat sy onzen Here wederspennich gewest⁶¹ sijn. Ende die valsche kersten [d1r] sullen beclaghen dat si soe veel quaets ghedaen hebben voer die goede wercken die ons Verlosser voer hen ghadaen heeft.

515 Hoe dat ons Here den sonderen toespreken sal. [hsn, hsn]

[I]N den dach ders oordel sal oec ons Here seggen tot den verdoomden menschen: Siet hier den man die ghi ghecruyst hebt. Siet hier uwen rechter, die God ende mensche is. Siet hier de wonden die ghi hem aenghedaen hebt. Syet hyer die sijde die ghi hem dorsteken hebt, die gheopent heeft 520 gewest om u t'ontfangen. Ende ghi en hebt daer niet in willen comen. Siet hier mijn handen, die om uwent wille doernaghelt hebben gewest aen dat cruce. Die ic uutgerecht hebbe om u te omhelsen ende te ontfanghen, hadde ghi ghewilt. Ende om des wille dat ghi mi versmaect hebt,

⁵⁸ Matteüs 25:40 Et respondens rex, dicit illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

⁵⁹ Johannes 3: 18 qui credit in eum non iudicatur qui autem non credit iam iudicatus est quia non credidit in nomine unigeniti Filii Dei

⁶⁰ Glosse op Jesaja 26:10 / 1 Johannes 3:2 Non quidem bonos, quia tolletur impius, ne videat gloriam Dei, sed ut videant opprobrium suum semper. Augustinus, Beda, Pestrus Comestor, Historia_Scholastica/Daniel Visioen 10

⁶¹ Druk: ge..st

ende ic u altoos gheroepen hebbe, ende dat ghi niet gheacht en hebt, soe ghaet in dat eewich vier metten duvel ende al sijn ynghelen. Waerom een yeghelic goet kersten mensche sal hem haesten om penitencie te doen die wijle dat hy leeft. Opdat hy mach gecocht sijn met den scat sijns bloets. Ende opdat wy niet en sijn van der vierder oorden der verdoemden. Ende wi sullen mercken dat God dese voerseiden [d1v] teken toonen den goeden om genuecht, ende den quaden tot eender anxt. [hsn]

Ten yersten sal ons Here toonen den ondancbarighen die columme dair hi so overvloedich sijn bloet gestort heeft. Waerof dat wi God dancken sullen, als Ambrosius: Plus enim debeo tuis iniuriis etcetera⁶² Mijn Heere, ic ben meer gehouden in uwer bitterheyt die ghi in uwer passien geleden hebt, waerbi ic gecocht ben, dan ic ben der cracht schuldich daer ic bi gemaect ben. Want gescepen te sijn en soude mi niet ghebaet hebben en hadd'ic niet ghecocht ghewest. Ende daerom die passie is den menschen profitelic, ende Gode behaghelic, als Bernardus: 't Is gheen dinck so profitelic om te genesen die wonden der sielen, dan dicke te overdencken die bitter passie ons here Iesu.

[hsn] In 't tweeste sal God toonen sijn preciose dornencroon den hovaerdigen die se versmaect hebben met haer cierheit, si op haer hoofd gheset hebben om die werelt te behagen. Ende hebben niet geacht van der doornencroonen, die de Jhesus droech op zijn hoot.

[hsn] Ten derden sal God tonen die lantie om haren wille sijnder passien den grammen ende nijdigen, de haren even kersten gehaet hebben, ende hebben ghenuecht ghehad van misval ende tegenspoet haers even kersten.

Van dien seyt Seneca:⁶³ Ic wilde dat die nijdigen hadden oghen siende in allen hoeken der werelt. Opdat de lanci der nijdicheit hen selven doorstake van al der salicheit ende geluck dat si sagen den menschen hebben. Want die nijdige heeft also veel pijnen van geluckige menschen, als hi ghenuechten heeft van ongeluckighe menschen.

Ten vierden sal God toonen die nagelen van sijnen handen den ghierigen, die nemmerrneer versaet en zijn. Tot dien die apostel seyt: Habentes alimenta etcetera. Hebben wi spijsse ende clec [d2r] dinghe [hsn], laet ons daermede tevreden sijn.

Ten vijfsten sal God toonen die nagelen sijnder voeten den danssers ende danssersen van deser werelt. [hsn]

[hsn] Ten sesten sal hy toonen dat gloriose cruys den onverduldigen, die niet verdragen en mogen eenigen tegenspoet. Al sulc volc wil wel met God regneren, maer si en willen om sijnen willen niet lijden. Tot hen Gregorius: Si illic dulcia appetimus necesse est ut hic amara tolleremus.⁶⁴ Begheren wi die sueticheyt des paradijs, 't is ons van node dat wy hier bitterheyt lijden.

Ten sevensten sal God toonen die gheesselen den oncuysssen, daer hi mede ghegheesselt ende gheslegen is gheweest. Welcke d'oncuysse versmaet hebben mit haerder oncuysheit. Ende hebben verdorven dat goet haerder sielen, ende gekurt hebben haer leven sonder haer lichaem te castijen ende te beteren haer leven. [hsn]

[hsn] Ten achsten sal ons Here toonen den purpuren rock daer hem Pilatus mede cleden, ende den witten rock daer hem Herodes mede gecleet had om te begheken. Ende dit sal hi tonen den hovaerdigen die in deser werelt hen hebben versmaet met haren costelijken clederen ende voyers met langhen stertten met langen mouwen, die si om die werelt te behagen hebben gedragen, ende om te trecken tot quader begeerten die't aensien. Als Crisostius: Die hen toemaken om een ander te trecken tot sonden, sullen ontfangen dat eewige ordel, want si grotelic sonden [d2v]

[hsn] Ten neghenste sal onse Here toonen den valschen, onrechtvaerdigen cooplieden, ende ander bedrieghers van deser werelt, dat cleet daer sijn ghebenedijde oghen mede

⁶² Ambrosius, *Expositio Evangelii secundum Lucam*: Plus igitur, Domine Iesu, iniuriis tuis debeo quod redemptus sum, quam; monumenta.ch > Augustinus > 111 > 2

⁶³ Druk: Senca

⁶⁴ Druk: colleremus

570 verbonden waren doen sy hem in sijnen heylyghen hals sloeghen, ende vraechdeh wie was die u sloech. Die ooc daerom arbeyden sijn oghen te stoppen ende verbinden die alle dinck sien ende weten. Ende dit doen si als si arbeyden haer goet te vercopen met sweeren en loghenen, ende loven't den lieden dattet oprecht is, al is't valsch. Ende meynnen dattet God niet en siet.

[hsn] Op tiensten sal hi toonen die corden daer sijn handen ende armen mede ghebonden waren den ghenen die hen selven ende eenen anderen met omhelsen trecken tot vleescheliker begheerten.

575 In den xi^e, so sal ons Here thoonen die hsn] galle ende azijn daer hi aen't cruce mede ghelaeft waert den gulsighen, die in deser werelt wel gheleeft hebben in gulsicheden ende in dronckenscapen. Tot dien spreect hi doer Lucam in't vi capittel: Ve vobis⁶⁵ qui saturati estis.⁶⁶ Waeraf sint Hyeronius seyt: 't Is onmogelic den gulsigen haren buick te vullen in deser werelt
580 ende haer sielen in dat paradijs te verblijden. Ende sinte Bernaert seyt: Soe wie in deser werelt vervult ende versayt is der vleesseliker begheerten ende rusten es onwerdich gespijst te worden der gheestelijker spijs des hemels. Ende Ambrosius: Die dronckers quetsen haer nature. Si verliesen die gracie Gods ende die glorie des hemels, ende vercrighen die eewighe verdommenisse. [hsn][d3r]

585 Ten xij sten sal ons Heere toonen dat speecksel daer hy in sijnder passien mede bespot was. Ende dat sal hi tonen denghenen die hen geblancket ende gecyert hebben met eenigher substancien, om te behaghen ende een ander trecken tot sonden. En sal't oec toonen denghenen die hen schoonder maken dan si geboren zijn. Daeraf seyt Ambrosius: Deles picturam dei si vultum tuum naturali candore obnubilas et exquisito rubore perfundis.⁶⁷

590 [hsn] Ten xiiij sten sal ons Verlosser toonen sijn ghebenedijde haer ende baert dat hem uutgetoegen was in die tijt sijnder passien, denghenen die dat haer gheverwet ende ghecruilt hebben. Ende den vrouwen die dat haer ende dat hoofd ontdect hebben om die mans daermede tot sonden te trecken.

595 [hsn] Ten xiiij sten sal die Ghesontmaker toonen die terlinge den boven ende ribalden ende dobbellaren, die gespeelt hebben uut ghyericheden om tijtelic goet te krijghen. Want sulck speel is een berovinghe en nauwelic⁶⁸ mach men sulc speel doen sonder dootsonde. Principalic als men uut ghiericheyt speelt, want ghiericheit is in hem selven een dootsonde. Ende sulc volc is schuldch dat te rechte te keren, wanttet hem niet toebehoort.

600 [hsn] Ten xv sten ende ten laetsten sal die Verlosser tonen die penninghen daer hy mede vercocht was, den woekennaers, die 't goet onrechtvaerdelic van den lieden besitten, ende gheen restitucie en doen. Ay lasen, wat sal sulc volck segghen ten laesten ordel. Want Judas gaf die xxx penninghen wederom, daer hy God me [d3v] de vercocht hadde uut ghiericheyt. Ende ander rovers, dieven ende woekennaers⁶⁹ houden ander lieden goet, al wetende sonder wederkeren. waeraf in Decreet: Usurarius non vere penitet nisi prius usuras restituat.⁷⁰ Die woekenaer en doet
605 gheen ghewaerighe penitencie, hi en hevet yerst wedergegeven dat hi daermede ghewonnen heeft. Die reden is, want sinte Augus seyt seer ghewaerichlic in sijn ghemeyn regel: Peccatum non dimittitur, etcetera.⁷¹ Die sonde en worden nemmermeer vergheven, 't si dat dat onrechtvaerdich si wedergegeven.

610 Cappittel. Hoe ende waer of ons Verlosser van ons eysschen sal reden ende rekenscap. Ende yerst van ghedachten.

⁶⁵ Druk: nobis

⁶⁶ Lucas 6:25 vae vobis qui saturati estis quia esurietis vae vobis qui ridetis nunc quia lugebitis et flebitis

⁶⁷ Ambrosius *Hexameron* 6:47 Deles picturam, mulier, si vultum tuum materiali candore obnubilas, si acquisito rubore perfundas.

⁶⁸ Druk: nauwelic

⁶⁹ Druk: woekennatrs

⁷⁰ Gregorius IX, *Decretalium*. Boek 5.

⁷¹ Augustinus, *Epistolae* 153, 20

[I]N dezen voerseiden dach des ordels, nadat hi dese voerseiden dingen verthoont sal hebben, so sal hi reekenscap ende reeden willen hebben van die hy ordelen sal. Als van gedachten ende van
 615 gepeys, als in't yerste boec der wijsheyt in't yerste capittel: In cogitacionibus imperii interrogatio erit. Ende Gregorius: Onse Here siet onse stemme, ons ghedachten ende ghepeisen. Ay lazen, wat sullen wi seggen die so veel quader ghedachten ghedadt hebben om haer leet te wreken. Ende so veel quader ghedachten ghehadt hebben van oncuysheit, met goeden voersinnighen opset om te volbrenghe. Si sullen veel verwondert sijn om te verantwoerden, want si en sullen niet weten
 620 ofte onthouden hebben dat honderste deel. Ende om deswille wordt een yghelic ghewaerschouwet hem te wachten van quade ghedachten. Maer hebben altoos voer oghen dat si daerof sullen moeten reekenscap gheven, als Hyeronius: Men soude hem schamen te dencken 't gheen dat hem yemant soude schamen te segghen. Ende ghelijc hem yemant soude schamen yet voir die lieden ee [d4r] nige onreynne oft quade wercken te doen. Desghelijcs soude hem
 625 schamen dat voer God te dencken, als in't boeck der Coninghen in't xvi ste capittel: Homo videt ea que parent deus autem intuetur cor.⁷² Die menschen sien dat van buten verthoont, maer God aenschouwet 't herte oft die ghedachten.

Capittel. Hoe God reekenscap sal willen hebben ten anderen mael van ydel spreken oft ydel
 630 woerden.

[I]En tweeden sal God reekenscap ende reden willen hebben van ydelen woerden ende sprake, als dye Ghesontmaker seyt in Mathei, xij^e capittel: De omni verba otioso.⁷³ Dat is te segghen dat die menschen sullen in den dach ders oordels reden moeten gheven van allen ydelen sprake die si op
 635 deser aerden ghesproken hebben. Ende vraech'di wat ydel reden ende sprake is, Hyeronius: Die⁷⁴ reden sijn ydel die de mensche spreect, die denghenen niet baten oft van node en sijn die se hoordt oft spreect. Ende Gregorius in Moralibus: Een ydel sprake is, dat gheen reden en heeft van rechter nootsaken. Ay lazen, wat sullen dese gramme menschen segghen die van haren even kersten menschen quaet geseyt hebben uut gramscappen? Van dien die apostel seyt dat die
 640 misseggers ende misprijsers dat rijck Gods nyet besitten en sullen. Wat sullen dese achterclappers segghen die de eere ende goede fame haren even kersten mensche benemmen? Van dien in Proverbis in't xxij^e capittel: En wilt niet comen in dat geselschap der achterclappers, want haer verdommenisse is hen nakende. Wat sullen dan segghen die haren even kersten bedroghen hebben? Van dien seyt Psamista tot God: Here, ghi sult verliesen ende verdoemmen die valsheyt
 645 spreken van haren even kersten menschen. Wat sullen in desen dach des ordels segghen die blasfe [d4v] meerders die gesworen hebben bi dat bloet, wonden, doot ende passie ons Heren? Ende dicwils sonder noot den naem ons Heren ende sijnder heyligher sweren? Tsegghen dien Ecclesiasticus in't xiiij^e capittel: Ende wilt u niet gewonnenelic maken te sweren, want veel vallen ende verlies is daer in. Ende daerom Matheus in't v^e capittel: Uwe reeden sijn alleen wanneer ghi
 650 sweren wilt van enigen dinggen. 't Is also, 't is also niet, sonder anders niet te sweren, 't si dat men bedwonghen is om nootsake welc aen u selven gaet, oft aen u naesten In dien noot mach men sweeren ende geloven / ende nemen den naem Gods te oorkonde ende tot eenen getuych van der waerheit. Ende den dach des laetsten ordels mach wel overdacht sijn van den menschen. Want elc mensche sal certeyn gheloven ende overpeysen dat hi sal moeten reeden gheven van alle
 655 redenen ende verloren woerden, als't voerseit is.

⁷² 1 Samuel 16:7 et dixit Dominus ad Samuhel ne respicias vultum eius neque altitudinem staturae eius quoniam abieci eum nec iuxta intuitum hominis iudico homo enim videt ea quae parent Dominus autem intuetur cor

⁷³ Matteüs 12:36 Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii

⁷⁴ Druk: Sie

Capittel.⁷⁵ Hoe God den derden mael eysschen sal van ons reden ende reekenscap van allen lichamelijken wercken.

660 [T]En derden sullen wi moeten gheven onsen ghesontmaker Jhesu Chrysto een rekenscap ende reden van allen wercken des lichaems, als dat in't laetste capittel van Ecclesiasticus geseyt wordt. God sal brenghen ten ordel al die goede werken ende quade wercken die ghedaen hebben gheweest. Want men sal moeten reden ende reeckenscap gheven, ende van allen wegghen, voetstappen, spronghen die men ghedaen hevet, in onschaemmelheyt, in oncuysheyt, ende om in 665 die tavernen te gaen. Daaraf Job in sijn: xxxi ste capittel: [d5r] Nonne vias meas ipse considerat et cunctas gressus meos ipse dinumerat.⁷⁶ Dat's: En sal God niet overpeysen alle mijn wegghen, ende en sal hi niet tellen alle mijn stappen of hi woude seggen, ja hi. Dit en overpeysen si niet, die dair danssen ende springhen ter quader menighen. Ende dieghene die daer gaen ter feesten ende te tornoyen na haer vleesselike begheerte ende ghenuechten. Ende ghewaerlick sal men moeten 670 reden gheven van allen tasten, gheschiet met handen onbehoorlic, ende van onbehoorlijke ghesichten oft sien, of hooren, ende van allen lichamelike sinnen. Ende men sal reden gheven van stercheyt, ioncheyt, ghesontheyt, en lichamelijke schoonheyt. Ende boven al sal men moeten reden geven van allen lichamelike wercken. Dat's te weten hoe menich werven dat ghi hebt droncken gedroncken. Hoe dicke dat gi volbracht hebt dat vleeschelic werc der oncuysheyt buten 675 uwe huwelic. Hoe menich danssen dat ghi dwaselick ghedanst hebt, Ende hoe menichwerven dat ghy ghesmeten hebt man oft wijf uut gramscap oft bi wraken, ende also voert van ander lichamelijke wercken.

Ten vierden moet men reden gheven boven al van tijtelike dinghen in drie manieren.

680 Ten yersten hoe dat hi dat tijtelic goet ghewonnen heeft⁷⁷ in deser werelt totten laetsten pennick. Dat is te weten oft hi dat goet rechtvaerdelic of onrechtvaerdelic ghewonnen heeft. Want certeyn, nauwe mach men crighen rijcdom sonder sonde, als Apostolus: Die in deser werelt wil rijck gemaect sijn, vallen in den strick des duvels van der hellen.

685 Ten tweeden mael sal een yegelijc moeten reden geven hoe hi sijn goet verteert heeft totten utersten penninck. Dit moghen wel overdencken die gulsighe menschen die soe veel goets verteren in wijn oft spijsse overvloedich. Ende dat si bi tijden in die tavernen sitten, van 's morghens totten a [d5v] vent, ende bi wijlen alle den nacht om hen overeeten ende overdrincken in wijn oft in costelijker spijsen, daer sy grote reden af gheven sullen. Ende hierom een goet 690 kersten mensche, God vresende end lief hebbende, en soude nemmermeer wijn drincken sonder reden, nootsake ende discrecie. Maer altoos soud'y eeten ende drincken soeken tot een verstarckinge der natueren, als Augus in den boec der oorden ons Heren: Is't dat ghi eetet oft drinct omdat verstarcken dijnre leeden, ende gheves God lof ende danck van der spijsen ende dranc, dat sal u verdienstelic sijn. Ende die hoverdighe menschen die haer goet verteren in 695 hoverdien ende overvloedicheit van cleedinghe, van langen stertten te maken, van onscappelijke mouwen, ende hebben grote menichfuldicheyt van cleeren bi hoocheyt ende hoverdien ten quaden eynde. Ende die hoer goet verteren in steden, in plaetzen ongheordineerde, sullen daer reden af gheven in den dach ders ordeels. Want sonder twijvel een man oft een wijf die haer goet soe qualyc overbrenghen, al is't dat dat al wel gecregen is ende niet onrechtvaerdelic, nochtans 700 mach men daer wel om verdoomt sijn. Als Lucas in den ewangelie van den rijcken vrecken die at ende dranck leckerlic met groter overvloedicheit, ende werdt met purpuren ghecleet. Daer en is niet vermaent dat hi was woekenaer oft rover, maer slechtelijc dat hi sijn goet onnuttelic⁷⁸ ende overvloedelic verteerden. Ende dat hi den armen Lazarun daerof niet gedeelt en hadde. Ende om

⁷⁵ Druk: Capitsel

⁷⁶ Job 31:4 nonne ipse considerat vias meas et cunctos gressus meos dinumerat

⁷⁷ Druk: heefc

⁷⁸ Druk: onnttelic

deswille leyt⁷⁹ hi begraven in die helle, als Crisostius op Matheum scrijft:⁸⁰ Ghi hebt die rijcdom van der werelt ghenomen niet dat ghij't besteden soudes in almossen. 't Goet dat ghi hebt hoort den armen toe, ende God heeft u niet dan gheleent. Al hadde ghij't vercreghen met rechtvaerdighen⁸¹ arbeyt, oft waer verstorven van rechten partrimonien arve, voerwaer, 't is so groot misdaet onthouden [d6r] die almoessen den armen, als dat men name ende onthielde ander lieden goet, ghelijc Ambrosius seyt.

710 Ten derden mael sullen wi reden gheven in den dach des ordels van den tijtelijken goeden, in wat manieren dat wij't onsen aerfgenamen achtergelaten hebben. Want het waer beter hen lieden gheen goet te laten, dan goet te laten daer uutcomen mocht een oorsake van ghedinghen, van vechten, van haet ende nijt tusschen vrienden ende aerfghenamen, d'welc der sielen seer hinderlic is. Want hierom is hi afgesneden van al sijnder vrienden weldaet. Ende die
715 selve siele sal seere gepijnnicht worden, omdat bi sijnder ghiericheyt dat goet niet batre gedeelt en was. Ende om dese reden is een yeghelic goet kersten mensche dat voer oghen te hebben dat die propheet Ysaias sprect totten coninc Ezechias: *Dispone domui tue quia morieris et non vives.*⁸² Dat is te segghen: Schict u ende maket rede u goet, u huys, ende u huysghesin. Want ghi sult terstont sterven, ende niet leven.

720 Wy sullen ooc reden moeten gheven in den dach des ordels van dien. die wi tot sonden ghetoghen hebben, by woerden, bi wercken, bi schoonheyt, oft by ander manieren van lichamelijcker cierheyt.

Wi sullen oec reden gheven in den dach des ordels een yeghelic van sinen ambacht in ontrectvaerdicheyt, in bedriechlicheyt, in ontmeten, in ontweghen. Ende in't generael van alle
725 quade nieuwe wonden ende nieuwe saken, daer quaet uut comen mach.

Wi sullen ooc reden gheven van den ondersaten in den dach des ordels, die ons gegheven sijn ende bevoelen, 't si in den gheestelijken, oft in den werlijken staet. [d6v]

[hsn] O mensche: overdenct, al si'dy van iaren ionc, desen vreeselijken dach des ordels. Want ghi
730 oock reden sullen moeten gheven van den staet daer ghi in geleeft hebbet, 't si in huwelijken staet, weduwelijken state, maechdelijken staet, oft religiosen staet. Ende ooc sullen sy reden gheven van den goeden wercken die si achterghelaten hebben te doen. Want 't en waer nyet ghenoech dat men gheen quaet en dede die gheen goet doen en soude, hi soude verdoemt⁸³ sijn. *A malo abstinere non sufficit nisi quis faciat quod bonum est depe c cupientes.*⁸⁴ Ende oock Psalmista:
735 *Declina a malo et fac bonum.*⁸⁵ Ende een voer al, sy sullen reden gheven van al der tijt die sy in deser werelt geleeft hebben, ende hoe dat sy den tijt besteet hebben, als Bernardus: Een yegelijc sal moeten reden gheven van alle sijnen iaren, maenden, weken, daghen, uren, minuten sint dat hi geleeft, van dier tijt dat hi reden ende verstant heeft ghehadt. O leyder, eylaes, ghi hebt ter
740 avontueren lx oft lxx iaren gheleeft, ende in alle desen tijden heb'di onsen Here niet iij iaren ghetrouwelick ghedient. Ja, niet [e1r] ter aventuren iij maenden. Wat staet u te doen? Ick segghe ghi sijt sculdich te hebben een groot mishaghen ende berou, dat ghy uwen tijt soe qualijc besteet hebt. Ende ghi moet u daerof nernstelic ende ootmoedelijc biechten, als Bernardus: Gheen dinc is costeliker dan die tijt: Maer nu en is nyet min gheacht ende noch onwerder in't leven van den sondigen menschen dan die tijt. Want die daghen der salicheyt die gaen wech ende sijn ongeacht,
745 ende men peyst er niet om.

⁷⁹ Druk: l.t

⁸⁰ Druk: ..crijft

⁸¹ Druk: rechtvaerdighen

⁸² Jesaja 38:1 *In diebus illis aegrotavit Ezechias usque ad mortem; et introivit ad eum Isaias, filius Amos, propheta, et dixit ei: Haec dicit Dominus: Dispone domui tuae, quia morieris tu, et non vives.*

⁸³ Druk verdoemt

⁸⁴ Psalmen 33:15 *Compatere igitur Christo, anima Christiana; conresurge, coascende: quod est: Declina a malo, et fac bonum, inquire pacem, et persequere eam*

⁸⁵ Psalmen 36:27 *Declina a malo, et fac bonum, et inhabita in saeculum saeculi:*

Wy lesen van eenen heylighen man die bi hem hadde altoos een hurewerck. Ende terstont als hi die hure hoorde slaen, dan seyde hi tot onsen Here: O Here, mijn God, mijn scepper, daer is een hure van mijnen verloren tijt leeden, die mi gegheven was om u te diennen, te loven, ende te dancken. Van welcker uren ende allen uren ic u moet reden gheven. Ic bidde u Heere, dat ghy my dit vergeven wilt dat ic die hure niet besteet en hebbe so ic schuldich was. Aldus soude een yegelick goet kersten doen. Ende alle dage, teminsten eens, soude een yeghelic mensche 's avens als hi te rusten gaet, rekenscap maken hoe hi den dach overbracht heeft. Want boven al die verdoemde menschen sullen hen beclaghen in der hellen dat si den tijt der gracien nyet bat besteet en hebben.

755 Wi lesen in den boec de Septemplicitimore, dat een heylich man was op een dach in sijn gebet, hoorde een stemme schreyende ende deerlic suchtende ende claghende. Doen vraechde hi wie dat hy was. Die stemme antwoerde: ic ben een verdoemde siele. Ende gi sult weten dat ic ende alle verdoemde sielen van gheen dinghen wi ons meer beclagen, dan om den tijt van gracien, die wi verloren hebben, ende qualic overbracht [e1v] ende besteet hebben in sonden. 760 Want in den selven tijt hadden wi mogen in een ure krijgen berouwe van onsen sonden, en hadden mogen ontgaen die eewige verdoommenisse in welcke wi nu sijn bi onse versumenisse. Ende omdat wi den tijt van gracien qualic overbracht hebben.

Bi den vierden donder, waeraf sint Jan in Appocalipsi, mogen wi verstaen de getughen ende wroeghers die de sondaer teghen hem hebben sal in den dach des ordels. Want die yerste wroeger sal sijn haer eygen sonden die sonders wroegen sullen, als Jheremie. In't ij^e capittel: Arguet te malicia tua.⁸⁶ Dat's te seggen: O vermaledijt sondaer, uwe quaetheit ende u sonden sullen u beschuldighen in den dach des ordels. Want die wercken van den sondaren sullen hen daer volgen. Als Bernardus seyt dat die sonden der menschen sullen tot hen seggen in den dach des ordels: Tu nos egisti.⁸⁷ Dat's: Gi hebt ons gemaect, wy sijn u werck. Oft ghy wilt oft niet, ghy en moghet ons desen dach nyet ontgaen, want wi en sullen u nemmermeer laten. Ende wi sullen met u gaen in dat ordel, ende wi sullen u wroeghen van menegerhande verscheyen sonden. Ende voerwaer, ders menschen consciencie sal getuych gheven van sijns selfs verdomnisse, als apostolus ad Romanos: Testimonium reddet illis conscientia ipsorum.⁸⁸

Die ij^e wroeger sal sijn die duvel die den sondaer sal teghen seggen. Ende hi sal 775 voertbrengen alle die sonden die ye gedaen sijn, daer gheen penitencie afghedaen is gheweest, als Austinus seyt: Presto erit dyabolus. Dat is te seggen:⁸⁹ Die duvel sal ghereet wesen om voert te brengen al dat quaet dat men gedaen heeft. [e2r] Op wat dach, op wat ure, ende op wat stede hi sal den sondaers verwijten van haer quade gedachten, van oncuysheyt, van haet ende nijt, ende in dat si mogen ghesondicht hebben in woerden, als in blasphemie, achtersprake, in lieghen, in 780 versweeren, ende sijnen naeste ghestoort met woerden ende bespot. Hi sal hem verwijten alle lichamelijke wercken, als de stappen, die spronghen, die antastinghen, die onbehoorlike ghesichten, ende alle navolghende werken der oncuysheit.

Hi sal ooc den sondaer wroegen van versumenisse veel goeder werken, als van 785 versumenisse van veel sermonen, van veel missen sonder reden, hoe dicke dat ghi die gheboden vasten ghebroke hebt, hoe dicke dat ghi den heyligen dach niet devotelijc geviert en hebt, ende hoe rnenich werck der ontfermherticheyt dat ghi gelaten hebt te doen. Want die duvel sal seggen als partije der sondaren tot God almachtich: 'O rechvaerdige rechter, wijst mi toe doer uwe onbuygelijke rechtvaerdicheit dezen sondare mijn te wezen bi sijn schult, die welcke en heeft u niet willen wezen bi gracien. Hy heeft u ongehoorsaem gheweest, ende mi gehoorsaem. Hi heeft

⁸⁶ Jeremia 2:19 Arguet te malitia tua, et aversio tua increpabit te.

⁸⁷ Dirc van Delft, *Tafel des kersten ghelove*. Somerstuc 3A. Utrecht 1938, 635: Bernardus. Tunc loquentia simul ejus opera dicent: Tu nos egisti, opera tua sumus, non te deseremus, sed semper tecum erimus et tecum ad judicium pergemus; multisque et multiplicibus criminibus eum accusabunt. Tertius accusator erit totus mundus. ...[Johannes de Voragine, *Legenda Aurea*]

⁸⁸ Romeinen 2:15 qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis testimonium reddente illis conscientia ipsorum et inter se invicem cogitationum accusantium aut etiam defendentium

⁸⁹ Druk: segggen

790 uwe cleedinge ghelaten ende is hyer comen met mijnre cleedinghen. Ende daerom is't reden dat hi met my berne in dat afgront der hellen in die eeuwige verdoomenisse.

Die derde getughen oft wroeghers daer die duvel den sondaer mede wroeghen sal voer God almachtich in dien dach des oordeels, dat sal sijn alle die werelt met allen creatueren van der werelt. Hieraf seit Gregorius, sprekende totten sondaer: [e2v] Oft ghy vraecht wye u wroeghen sal? Dat sal doen alle die werelt. Want die aerde sal seggen: O ghi vermaledijde sondaren, gi hebt my betreden met uwe voeten. Gi hebt van my vruchten gheeten,⁹⁰ ende hebt God die u ghescepen⁹¹ heeft niet af ghedanct. Gheeft nu reden van allen. Dat water sal segghen: ic hebbe u ghelaeft als ghi dorst gehadt hebt. Ic hebbe u ghesuvert van alle uwe onreynnicheit. Ic hebbe u vischen verleent tot uwen nootdorst af te hebben. Gheeft nu daerof reden voer den Rechter. Die sonne sal segghen: ick heb u verblijt ende verlicht. Gheeft nu reden van uwer ondancbaerheyt, dat gi uwen heere, uwen God niet gedanct en hebt. Chrysostius: Wy en sullen ons niet moegen verantwoerden in den dach des ordeels. Want die hemel, die aerde, dat water, sonne, mane, die dagen, die nachten, ende die werelt sal teghen den sondaren sijn, ende gheven getuychgenysse van haren quaden wercken. Ende daerom seyt Gregorius, dat die weggen seer nauwe ende sorghelic sijn voer die sondaren in den dach des oordeels, als sy sien sullen den strangen Rechter boven hen, die vreeselijke helle onder haer voeten, aen die rechterside haer sonden die si wroegen, aen die slinckerside die duvels van der hellen, die alle gereet sullen sijn om hen te nemen ende te sleypen in dat afgront der hellen. Die sondaer sal hebben van binnen sijn consciencie wroegende, van buten die werelt. Waer sal dan die arme sondaer hem verbargen?
810 Wair sal hi lopen also vaste gehouwen? Het sal hem onmogelic sijn om te verbargen. Het sal hem onverdrachlic ende seer bescaemtelic sijn die tegenwoerdicheit. Si souden geerne seggen totten bargaen: Valt op ons, ende verbarg [3r] hen ons, ende nemt ons van der tegewoerdicheit van den Rechter die sijt op den troone der iusticien. Dat is te wetene van den behoudere Jhesus Christo, daerof gescreven staet in Apocalipsi in't seste capittel.

815 By den vijfsten donre daerof die evangeliste spreket, moghen wi versteen dat carmen, criten van den verdoemden, ende deerlijc suchten. Want die selve verdoemde sullen hem vervloecken in den daghe des ordeels, segghende dat ghescreven staet in Apocalipsi! Ve ve.⁹² Dat is te segghen: terstont moet comen maledictie op ons vermaledide. En ons is leet dat wi die sonde gedaen hebben, daer wi om verdoempt sijn.

820 By den vi donder moghen wi verstaen die sentencie van God almachtich dat hi sal segghen totten verdoemden menschen: Verscheyt van allen blijschappen ende van allen mijnen enghelen, van den welcken ghy haren raet versmaet hebt. Verscheyt u dat si u nemmermeer en aenschouwen, maer sij u laten onghetroost in die handen uwer vianden. Verscheyt u van allen minen heylighen, die welcke ghi niet en hebt achtervolght haer wandelinghe, ende die welcke ghi niet en hebt gheert oft gheviert. Versceyt u van mijnder liever moeder, in welken gheselscape ghi niet en hebt willen wesen. Gaet henen, ghi vermalendide, in dat eeuwige vier daer ghi eewelicken in sult bernen. Cherteyn, een yghelijc mach wel vreesen dat vonnisse van den rechtvaerdijghen Rechter, ende sovele goeder wercken doen, dat hij mach wesen van den ghetale der uutvercorenen. De welcke sullen wesen ter rechterside, dair God toe segghen sal: Comt ghi
830 uutvercoren mijns vaders die mi ghevreeset, gedient ende lief gehadt hebt, ende hebt volbracht [d3v] die wercken der caritaten om mynen wille. Ghi hebt geeert ende gedient mijnder alder weerdichster moeder, ende minen lieven heylighen santen ende santinnen. Compt op desen dach ontfaen die croone der glorien, ende nemen die possessie der ewigher glorien, de welcke heeft u bereyt geweest eer de werelt gheschapen was.

835 By dat sevende oordeel mogen wi verstaen de groote ende menigerande pine ende tormenten van den verdoemden menschen. Ende na dit voersejde oordeel, alle de verdoemde

⁹⁰ Druk: ghetten

⁹¹ Druk gesccepen

⁹² Openbaring 8:13 et vidi et audivi vocem unius aquilae volantis per medium caelum dicentis voce magna vae vae vae habitantibus in terra de ceteris vocibus tubae trium angelorum qui erant tuba canituri

metten duvels van der hellen, sullen vallen in den diepsten putte in den afgront van der hellen, in den welcke dat si eewelijc bernen sullen sonder eynde, ende ander groote pijn lijden sonder ghetal. Contrarie die behoudenne ende salighe sielen sullen climmen ten hemel waert met menigherande sanc ende genuuechten, daer si eewelijcken blijchap hebben sullen sonder eynde. Om bat ende claerlijcker te verstaen dat hyer voren gheseyt es, moeten wy mercken dat twee oordeel sijn. Dat es te weten dat ordeel particulaer, d'welc geschiet in den doot. Van den welcken spreect Innocent in't derde boec van der menschelijcker condicien. In den welcken hy scrijft een dinc dat wel te mercken is. Dat alle menschen, goet oft quaet, eer si sterven sullen en dye ziele uuten lichaem scheyden sal, dat hy sien sal den verlosser ende rechter, onsen heere Jhesum Christum, gelijk dat hi op was gherecht aen den houte des cruycen. De quade sien hem tot harer grooter schanden dat sy confusie hebben van haren sonden, dat si niet deelachtich en sijn der verdiensten passien ons heren Ihesum Christi, ende dat by haren schulden. Dat preciose bloet Ihesum Cristi en sal hem niet in staden comen tot harer verlossingen. [e4r] Dat es te verstaen dat het oordeel van der sielen is gedaan eer si uuten lichaem scheyt. Hierom staet gheschreven in der heyligher scrifturen: *Viderunt in quem pupugerunt.*⁹³ Dat is te segghen: Die verdoemde menschen sullen sien den Verlosser, teghen wien si misdaen hebben ende volbracht blasphemye, etcetera. Dit sal men verstaen soe van den gemeynen oordele, van den welcken wi hier voren afgeseyt hebben. Als van den particulier, d'welc is als een mensche sterft, alsoe deselve Innocent seyt. Ende van der selver particulierer oordelen scrijft sinte Lucas in sijn xij capittle: *Estote parati quia qua hora non putatis filius hominis veniet.*⁹⁴ Dat is te segghen: Sijt bereyt ende verdich, want Ihesus Cristus, die sone der maget Marien, sal comen ten particulaer oordeel als ghy hem niet wachten en sult. Dat generael ordeel, daer wy hier tevoren in't langhe af gheseyt hebben, is dat selve oordeel dat alle menschen, mannen ende vrouwen, sullen geoordeelt worden, na dat die apostel scrijft in een epistel ad Corintheos: *Omnes nos manifestari oportet etcetera.*⁹⁵ Dat is te seggen dat wy alle in't ghemeyne sullen ons moeten vertoenen voer den rechtverdighen rechter onsen heere Ihesum Cristum onsen verlosser. Omdat een yegelijc onfaen soude loon van sinen wercken die hi ghedaen heeft in deser werelt, 't si goet, oft quaet. Ende voerwaer dat dat selve oordeel sal gehouwen worden in die lucht op dat dal van Iosephat, op die stee daer God ten hemel clam, alsoe ghescreven is in Iohel in den ij capittle. In den persone Ihesum Cristi: *Congregabo omnes gentes etcetera.*⁹⁶ Dat is te seggen: Ic sal vergeeren alle maniere van volcke, ende ic sal se bringhen in't dal van [evr] Iosephat. Ende daer sal ic sitten om henlyeden te veroerdeelen. Ende soe dat geseyt is, dat oordeel sal sijn omtrent den eynde van der werelt. Maer den dach ende ure en weet niemant dan God alleene. De sommige seggen dat ghehouden soude worden ter middernacht, omdat sinte Matheum scrijft: *Media nocta clamor factus est etcetera.*⁹⁷ Ander seggende dat geschien sal in der morgenstont, ende allegeerde Psalmistam: *In matutino interficebam omnes peccatores terre.*⁹⁸ Maer sint Augustijn seyt dat selve sal sijn als men't niet wachten en sal. Want sinte Matheum scrijft: *Vigilate quia nescitis diem ne etcetera.*⁹⁹ Hier mocht men een questie vragen om te weten oft de sonden van allen menschen sullen in't gemeyne gheopenbaert worden in den dage des oordeels. Ende oft die sonden d'een den anderen bekent worden, alsoe wel van den ongebiechten, als van den ghebiechten. Van deser materien scrijft de gloriose docteur sinte Tomas in *Quarta Sentenciarum*, ende Riardus: Om hier op t'antwoerdene,

⁹³ Openbaring 1:7 *ecce venit cum nubibus et videbit eum omnis oculus et qui eum pupugerunt et plangent se super eum omnes tribus terrae etiam amen*

⁹⁴ Lucas 12:40 *Et vos estote parati: quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet.*

⁹⁵ 2 Korintheën 5:10 *omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi ut referat unusquisque propria corporis prout gessit sive bonum sive malum*

⁹⁶ Joël 3:2 *congregabo omnes gentes et deducam eas in valle Iosaphat et disceptabo cum eis ibi super populo meo et hereditate mea Israhel quos disperserunt in nationibus et terram meam diviserunt*

⁹⁷ Matteüs 25:6 *media autem nocte clamor factus est ecce sponsus venit exite obviam ei*

⁹⁸ Psalmen 100:8 *In matutino interficiebam omnes peccatores terrae, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.*

⁹⁹ Matteüs 25:13 *vigilate itaque quia nescitis diem neque horam*

soe moet men mercken dat vonnis difnitive verwesen en mach niet rechtverdiger sijn, tensi dat
 880 gegheven is na de verdienste oft onverdienste, voer oft teghen deghene daer 't voer gheordineert
 is. Alsoe dat eenen rechter¹⁰⁰ toebehoert oft sijnen stadhouwer, eer hi dat vonnisse uitspreke, dat
 hy bekennet goet ende quaet van der saken. Ghelijckerwijs dat in den dage des oordeels van God
 van hemelrijcke. Dat is, eer de sentencie condemnatoir van den quaden ende privative van den
 goeden mach gehouwen worden goet ende iuste, dat die teghewoerdyghe santen ende santinnen,
 wesende present, sullen bekennen de verdiensten ofte dye onverdiensten van denghenen dye daer
 885 sullen gheordineert worden. [e5r] Ende also die glorie oft die verdomnisse van yghelyke sal hen
 bekent sijn om die duecht oft onduecht. Also sal hi bekent sijn van allen die daer tegenwoerdich
 sijn sullen. Ende also sal God woortbringen een ygelic sijn weldaet ende verdienste. Ende oec zijn
 sonden ende onverdiensten. Also sullen alle duegden oft onduegden van een ygelic in den dach
 ders ordels voir ogen tegenwoerdic gebracht¹⁰¹ worden. Ende dese opinie is die gemeynste. Maer
 890 die meester van den hoogen sin gevoelt anders, als hi seyt dat die sonden die uutgedaen sijn ende
 gebettert met penitencien, en sullen niet verthoont worden in den ordeel. Want nadat sint Tomas
 scrijft, men sal verstaen dat die sonden van den rechtvaerdigen menschen, waeraf si penitencie
 gedaen hebben, en sullen niet bekent worden metten sonden die gepinicht sullen worden, maer si
 sullen comen vergeven ende uutgedaen. Ende hieraf en sal geen pijn navolgen, maer sal tot
 895 hairder groter glorien wezen. Ende also moet men verstaen die gebetterde sonden gedect te
 wezen in den dach ders ordels, omdat niet geen reden afgeven en sal. Ende omdat's God niet
 meer en siet om daer noch voir gepijnicht te worden. Maer hi wil wel dat dieselve sonden een
 yhelic openbaer sijn, omdat de rechtverdige daerof God loven ende dancken sullen dat daer
 penitencie ende genoeg voer gedaen is voir die toecomende pijnen. Ende bi datter geseyt is,
 900 mogen wy sluten dat alle duechden ende onduechden sullen voertbrocht worden voer Ihesum
 Christum ende sijn yngelen in den dach des ordels. God bi sijnder gracen verleene ons dat wi sijn
 mogen van den rechtvaerdigen, ende met henstaen in den dach ders ordels, ende glorioselic
 climmen met hen in den hemel. Amen. Hieraf genoeg van den ordel Jhesum Christi. [e5v]

905 Een schoon dicht van den oordeel ons Heern.¹⁰²
 Ende ierst worden daer diverse plagen bi den ordel gelijct.

Mijn bloet verandert, mijn crachten verscricken,
 Mijn verstant, wille, memory beeven,
 910 Mijn swaerde crimpt, mijn hert waent versticken
 In't bepeysen des ordeels Gods verheven.
 Des waters plage in Genesi bescreven,
 Noch d'iammerlijc leven
 Van Sodoma, verdoomt doer Gods punicie,
 915 Noch al d'lijden in Egypten bedreven,
 Doen verdroncken bleven
 Pharao ende al sijns heyr crachts condicie
 Noch Dathans vergane doende sacreficie,
 Dien d'eerde levende ter hellen waert droech,
 920 Noch die selve Gods stranghen iusticie
 Die Sennacherips vole op eender nacht versloech,
 Jherusalems destructie fel genoeg,
 En sijn niet bi d'oordeel dan schuym by bier.
 O, bepeyst dees sentencie, laet ende vroeck
 925 Gaet ghi vermaledijden in't ewich vier.

¹⁰⁰ Druk: rehter

¹⁰¹ Druk: ghebraht

¹⁰² Druk: Heeern

Die verscheyden teeken die men voer den oordel sien sal.

- Die xv voerteeken, fel, afgrijselijc,
 930 Daer men Jheronimun af hoort ghewaghen,
 Sijn die stramheyt des selfs ordeels bewijselijc.
 Ter scarper vierscharen, felle diennaers claghen,
 Xv cubitus sal die zee opiaghen,
 Ende in corten daghen
 935 Afgrondelijc dalende, ruysschende, vloyen.
 Dan sullen haer stroomen lopen als si plaghen [e6r]
 Haer visschen met vlaghen
 Sullen oprecht dan huylen en loeyen,
 Vogelen, beesten, peerden en coeyn
 940 Sullen hongherich verwoet quat gelaet vueren.
 Bloet sullen cruyen en boomen bloeyen.
 Hemel ende aerde sullen hen dan berueren,
 Berghen, dalen, timmeringhe en mueren,
 Sullen asschen worden als verbrant papier.
 945 Wie sou voer dees woerden connen ghedueren?
 Gaet ghi vermaledijden in't eewich vier.

Voerts van den teeken

- 950 D'aerde sal beven, dan bersten die steenders.
 In sonne, in mane sal men teekenen sien.
 Ezechiels velt vol verdroechder beenders
 Die levende worden sal't oordeel bedien.
 Rasende sinloos als verwoede lien
 955 Sal't volc stom dan vlien.
 Och we, we, den bewoenders der aerden dan.
 Anthikerst tribulacie sal ooc geschien,
 God sal't d'aenschijn bien,
 Sijn cruys, sijn passie wordt getoont met weerden dan,
 960 Het element des viers sal't al aenverden dan
 Eerde, water, locht crijcht dan innovacie.
 't Sterft al menschen, vogelen, visschen, peerden dan
 Scerper dan sweerden dan vloyt tribulacie,
 's Hemels coers cesseert, tijt, en generacie
 965 's menschen asschen vergaert der ingelen bestier
 Op Chorozaym daelt dees lamentacie.
 Gaet vermaledijde in't eewich vier.

Die ordinancie des ordeels.

- 970 Hebben Iheronimus etende, drinckende
 Anxtelijc vergruwelt in't gepeys vermeeren
 Des ordeels trompetten in't ooren clinckende
 Waer sullen hen sondaers en sonderssen keren?
 975 Vaet oly in u lampe, neemt bruylocht cleeren,
 Want den voos ons Heeren

- Sal roepen overal: wilt op van der doot staen.
 Dan den quaden ter schanden den goeden teeren,
 So ons doctours leeren
- 980 Sal elcx lichaam verrijsende naect ende bloot staen.
 Die bocken sullen daer in groten noot staen,
 Die scaepkens ter rechterhant worden daer verblijt,
 In twee heyren ghedeylt, cleen ende groot staen,
 D' een beneeden, d'ander in die locht bevrijdt.
- 985 Manasses vervloect, Effrey m gebenedijt.
 't Boec der consciencien is daer griffier
 Als een sweert dit woert dan 't herte doorsnijdt:
 Gaet ghi vermaledijde in't eewich vier.
- 990 Hoe alderhande volc sal ten oordeel comen.
- Regina Saba, ende ooc die Nijniviten,
 Caym metten bloetstorters vol nijts en haets,
 Lamech, overspeelder metten Sodomiten,
- 995 Nemroth ende berovers des ghemeyn scats,
 Chore, Abyron en navolghers haers saets,
 En Iezabel vol quaets,
 Elc onder haren standert sullen daer gespoort sijn
 Achitophels discipels des sondich vaets,
- 1000 Vijnders des archs raets,
 En al die in suden, oost, west aft noort sijn,¹⁰³
 Die hier kijven, vechten, partijch discoort sijn,
 Sullen daer roepen, suchten, krijten en karmen. [e7r / f1r?]
 Die't bruloft cleedt darft, sal dan versmoort sijn
- 1005 Rechters als Pylatus, verdruckers der armen,
 Elck crijcht daer loon na werck, sonder ontfermen,
 Is't Paus, Keyser, huisvolck oft regulier,
 O God, wilt ons voor desen vloeck beschermen
 Gaet ghi vermaledijde in't ewich vier
- 1010 Mensch heeft dan als lely tusschen doornen
 Boven hem d'aenschouwen van Gods gram aenschijne,
 Omtrent hem die duvels, leelick met hoornen,
 Clachtich vallende menich hondert dosijne
- 1015 Beneden hem de gloyende, helsche pijn. Bitter als brijne,
 Binnen hem 't wroeghen sijnder consciencie.
 Om hem d'elementen met corten termijne. Clagende elc 't sijne.
 Want men misbruict heeft haer presencien
 Si hem elcx werken woorden, intencien,
- 1020 Voor hem sijn selfs engelclachtich usancie
 Van scerper rekeningen maect men daer mencie,
 Isse onelaer, 't helsche vier wordt ons quitancie
 Bergen, bercht ons salveert ons substancie.
 Dus maect elck schreyende iammerlicker tier.
- 1025 Dan is't slot finael na dese ordonancie.
 Gaet ghy vermaledijde in't ewich vier.

¹⁰³ Druk: Sicien

- Comt gebenedijde mijns hemelschen vaders,
 Maria moeder ende maecht, comt laet u cronen,
 1030 Gaet vermaledijde somdighe misdaders,
 Leviathan, volcht hovaerdige personen.
 Comt vol liefden engelen er achten thronen
 Dit sijn Gods sermonen.
 Gaet Belsebuc, nydighe, volcht u vane,
 1035 Comt patriarchen, dijn genadich betonen, sal men u loonen,
 Comt Baalberich, volcht grammen, r ymt die bane,
 Comt aen apostelen milde, houdt die hant ane,
 Gaet Mammon, gierwolf, volcht gierighe gelttelders
 Comt martelaers, neerstich om prijs t'ontfane,
 1040 Gaet Astaroth, volcht onachtsaem tijtbestelders
 Comt confessoers die uwe selfs lichaems waert quelders
 Gaat Beelphegor, gulsich beker en bier,
 Comt reyn vroukens Asmodeus, reyst elders
 Gaet ghy vermaledyde in't ewich vier
 1045 Die uutsprake der verdomlijcker sentencien.
- Es 't scheyden van vrienden seer mishagelick,
 Wat es van God en sijnder moeder!
 1050 Och, Gods woort luyt soe iammerlick, soe claghelick,
 Die't bepeysde mocht bloedighe tranen schreyen.
 Ite, dat's wech, rasch, sonder beyn
 't Si kersten of heyen
 Vermaledijt in't afgrondt sinckende,
 1055 In't vier, Sathan sal u logijs bereyen
 Welc u sal geleyen
 Eeuwelick, onblusselick, vervaerlick stinckende
 Welck bereet is elcken galle schinkende
 Den duvel die ewelick met u sal branden
 1060 En sijn engels, weest daer tranen drinckende.
 Dus wort men bevolen den helschen vianden.
 Daer wrinct men handen daer crijssele tanden
 O, bepeyst dit in tijts, menschelick princhier!
 Comt goede, spreek God ter hemelscher waranden
 1065 Gaet ghi vermaledyde in't ewich vier.